

บทที่ 4

การประกันภัยอิสรภาพ

ก่อนที่จะกล่าวถึงแนวความคิด สาธารณสำคัญ และข้อพิจารณาอื่น ๆ ตลอดจนความเหมาะสมของการนำระบบการประกันภัยอิสรภาพมาใช้ในคดีอาญานั้น ในเบื้องต้นนี้ ผู้เขียนเห็นว่าควรต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ สาธารณและลักษณะที่สำคัญของสัญญาประกันภัย ตลอดจนประเภทต่าง ๆ ของสัญญาประกันภัยเสียก่อน ทั้งนี้เพราะจะทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของการประกันภัยอิสรภาพได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

4.1 การประกันภัยตามกฎหมายไทย

4.1.1 วัตถุประสงค์ของการประกันภัย

มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาไม่ว่าจะเป็นคนรวยคนจน สิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่พ้นก็คือความไม่แน่นอนของชีวิต เพราะในชีวิตประจำวันของมนุษย์นั้นอาจมีภัยอันตรายเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นภัยอันตรายจากธรรมชาติ หรือเป็นภัยอันตรายที่มนุษย์เป็นผู้ก่อขึ้น เช่น บ้านที่เช่าอยู่อาศัยอาจถูกไฟไหม้จนหมดสิ้น หรือบางคนอาจจะประสบอุบัติเหตุจนต้องพิการหรือเสียชีวิต ซึ่งภัยที่เกิดขึ้นดังกล่าวทำให้ผู้เคราะห์ร้ายหรือครอบครัวต้องได้รับความเดือดร้อนหรือความลำบาก ดังนั้นมนุษย์จึงได้พยายามคิดค้นหาวิธีการที่จะจำกัดการเสี่ยงภัยหรือแบ่งเบาภัยให้น้อยลง โดยนำกฎหมายการเฉลี่ยความรับผิดชอบมาใช้ ด้วยการรวบรวมบุคคลซึ่งอยู่ในภาวะที่ต้องเสี่ยงภัยในลักษณะเดียวกันมารวมกัน แล้วต่างคนต่างเสียสละเพียงคนละเล็กน้อย เพื่อที่ใครคนใดคนหนึ่งจะได้ไม่ต้องแบกภาระความเสียหายอยู่เพียงคนเดียว อันจะเป็นการช่วยเหลือเพื่อนร่วมกลุ่มที่ประสบภัยนั้น และเป็นความหวังว่าเมื่อตนประสบภัยก็จะได้รับการช่วยเหลือเช่นเดียวกัน การจัดให้มีการประกันภัยจึงเกิดขึ้น¹ เพื่อใช้เป็นมาตรการสำหรับป้องกันประโยชน์ของตนให้พ้นจากความไม่แน่นอนของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิต โดยเป็นการที่บุคคลหรือองค์กรจำนวนมากมาร่วมกันแบ่งเบาภาระความเสียหายจากผู้เคราะห์ร้าย โดยวิธีการเฉลี่ยภาระการเสี่ยงภัยในประเภทหรือลักษณะเดียวกันไปคนละเล็กน้อย² เพื่อความมั่นคงในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของตน

¹ วินัย ตูวิเชียร. (2539). *ประกันภัย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). หน้า 10.

² เรียกกันว่า “กฎแห่งการเฉลี่ย” (law of average numbers หรือ theory of possibilities)

4.1.2 ตารางสำคัญของสัญญาประกันภัย

1. ความหมายของสัญญาประกันภัย

สัญญาประกันภัยคืออะไรนั้น มีบทวิเคราะห์ทรัพย์อยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 ว่า “อันว่าสัญญาประกันภัยนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ในกรณีวินาศภัยหากมีขึ้น หรือในเหตุอย่างอื่นในอนาคตดังได้ระบุไว้ในสัญญา และในการนี้บุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่า เบี้ยประกันภัย”³ ซึ่งจากหลักในมาตรา 861 นี้ จะเห็นได้ว่าสัญญาประกันภัยนั้น ต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ที่สำคัญ 3 ประการ คือ⁴

(1) เป็นสัญญาซึ่งฝ่ายหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้

- คู่สัญญาฝ่ายนี้เรียกว่า “ผู้รับประกันภัย”⁵
- ผู้รับประกันภัยตกลงใช้ค่าสินไหมทดแทน หมายความว่า ถ้ามีภัยเกิดขึ้นตามที่ได้กำหนดไว้ ผู้รับประกันภัยจะใช้ค่าเสียหายตามที่เกิดขึ้นจริง แต่ไม่เกินจำนวนที่ได้ตกลงกันไว้ โดยความเสียหายนั้นจะต้องสามารถคำนวณราคาเป็นเงินได้ เพื่อจะได้ทราบว่าการเสียหายที่จะต้องใช้นั้นเป็นจำนวนเท่าใดหรือด้วยวิธีการอย่างไร ซึ่งเป็นลักษณะของประกันวินาศภัย
- ผู้รับประกันภัยตกลงใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ หมายความว่าไม่ว่าความเสียหายนั้นจะมีมากน้อยแค่ไหนเพียงใด ผู้รับประกันภัยก็จะจ่ายเงินจำนวนที่แน่นอนตามที่ตกลงกันไว้ในสัญญาให้แก่ผู้เอาประกันภัย ซึ่งเป็นลักษณะของสัญญาประกันชีวิต⁶

(2) เงื่อนไขแห่งการใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือใช้เงินนั้น ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอนาคตซึ่งอาจเป็นวินาศภัย หรือในเหตุอย่างอื่นตามที่ได้ระบุไว้ในสัญญา

- จะใช้ค่าสินไหมทดแทนในกรณีเกิดเหตุวินาศภัยขึ้น
- จะใช้เงินในกรณีเกิดเหตุอย่างอื่นในอนาคต ตามที่ได้ระบุไว้ในสัญญา ซึ่งหมายถึงเหตุอื่น ๆ นอกจากเหตุวินาศภัย เช่น การตาย หรือการครบกำหนดอายุสัญญา

(3) คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งตกลงจะส่งเงินเบี้ยประกันภัย

- ผู้เอาประกันภัย⁷ มีหน้าที่ต้องส่งเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้รับประกันภัย

³ เบี้ยประกันภัยต้องเป็นเงินเท่านั้น ผู้เอาประกันไม่อาจจ่ายเบี้ยประกันเป็นทรัพย์สินอย่างอื่นได้

⁴ พรชัย สุนทรพันธุ์. (2545). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะประกันภัย. หน้า 9.

⁵ ดู ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 862

⁶ วินัย ตูวิเชียร. เล่มเดิม. หน้า 20.

⁷ แหล่งเดิม.

2. ลักษณะสำคัญของสัญญาประกันภัย

สัญญาประกันภัย มีลักษณะที่สำคัญ 5 ประการ คือ

(1) เป็นสัญญาต่างตอบแทน

คือ คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต่างก็เป็นเจ้าหนี้และลูกหนี้ซึ่งกันและกัน โดยทางฝ่ายผู้เอาประกันภัยมีหน้าที่จะต้องส่งเบี้ยประกันภัย ส่วนทางฝ่ายผู้รับประกันภัยก็มีหน้าที่จะต้องรับเสี่ยงภัย และอาจต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือใช้เงินตามที่ระบุไว้ในสัญญา

(2) เป็นสัญญาเสี่ยงโชคหรือเสี่ยงภัย

ลักษณะการเสี่ยงโชคทางด้านผู้รับประกันภัยนี้ ถือเป็นสาระสำคัญในสัญญาประกันภัย สิ่งที่ทำให้สัญญาประกันภัยมีลักษณะเป็นสัญญาเสี่ยงโชคก็คือ การเสี่ยงภัย (risk) ซึ่งทำให้การชำระหนี้ทางฝ่ายผู้รับประกันภัยนั้นไม่แน่นอน เพราะผู้รับประกันภัยจะต้องรับผิดชอบเงินหรือค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เอาประกันภัย ก็ต่อเมื่อมีเหตุการณ์อันไม่แน่นอนเกิดขึ้นในอนาคต โดยวัตถุประสงค์แห่งนี้ทางฝ่ายผู้รับประกันภัยก็คือการรับเสี่ยงภัยที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เอาประกันภัย ซึ่งในกรณีประกันภัยต้องระบุภัยที่ผู้รับประกันภัยรับเสี่ยง ดังนั้น วัตถุประสงค์ขั้นแรกแห่งสัญญาประกันภัยคือการที่ผู้รับประกันภัยเข้ารับการเสี่ยงภัยแทนผู้เอาประกันภัย เพราะก่อนทำสัญญาผู้เอาประกันภัยเป็นผู้เสี่ยงภัย เมื่อทำสัญญาแล้วผู้รับประกันภัยกลับเป็นผู้เสี่ยงภัยนั้นแทนต่อไป ถ้าหากไม่มีการเสี่ยงภัย วัตถุประสงค์แห่งสัญญาประกันภัยก็ไม่อาจมีได้⁸

สัญญาประกันภัยแตกต่างกับสัญญามีเงื่อนไขบังคับก่อน ตรงที่สัญญามีเงื่อนไขบังคับก่อนนั้น สัญญายังไม่เกิดจนกว่าเงื่อนไขนั้นสำเร็จแล้ว ส่วนสัญญาประกันภัยนี้มีผลบังคับแล้วทุกประการ เพียงแต่การชำระหนี้ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ในอนาคตซึ่งไม่แน่นอนเท่านั้น⁹

(3) เป็นสัญญาที่อาศัยความซื่อสัตย์อย่างยิ่งของคู่สัญญา

การทำนิติกรรมสัญญานั้นตามหลักต้องกระทำโดยสุจริต¹⁰ แต่คู่สัญญาก็ไม่จำเป็นต้องซื่อถึงข้อเสียเปรียบในสัญญาให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นไม่ เพราะในการทำสัญญาตามปกติแล้วคู่สัญญาย่อมมีสิทธิที่จะเจรจาต่อรองกำหนดเงื่อนไขแห่งสัญญาให้เป็นผลดีแก่ฝ่ายตนมากที่สุด แต่สำหรับในการทำสัญญาประกันภัย ผู้เอาประกันภัยจะต้องให้ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินที่เอาประกันภัย หรือไม่ปกปิดข้อความจริงต่าง ๆ ที่ควรแจ้งให้ผู้รับประกันภัยทราบ เพราะข้อมูลเหล่านี้ผู้เอาประกันภัยเป็นผู้ทราบแต่ฝ่ายเดียว ผู้รับประกันภัยไม่มีโอกาสทราบได้เลย

⁸ จิตติ ดิงศกัทธิย์. (2524). กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย (พิมพ์ครั้งที่ 7). หน้า 10.

⁹ วินัย ตูวิเชียร. เล่มเดิม. หน้า 17.

¹⁰ ดู ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 5

ด้วยเหตุนี้ ในเวลาทำสัญญาประกันภัยเพียงแต่ผู้เอาประกันภัยรู้แล้วนิ่งเสียไม่เปิดเผยข้อความจริง ซึ่งอาจทำให้ผู้รับประกันภัยเรียกเบี้ยประกันภัยให้สูงขึ้น หรือไม่ยอมทำสัญญา หรือเพียงแค่แถลงข้อความเป็นเท็จเท่านั้น ก็ทำให้สัญญาประกันภัยนั้นเป็นโมฆะได้¹¹ ทั้งนี้เพราะการตัดสินใจเข้าเสี่ยงภัยของผู้รับประกันภัยนั้น ขึ้นอยู่กับข้อความจริงต่าง ๆ ที่ผู้เอาประกันภัยแถลงให้ทราบ ส่วนผู้เอาประกันภัยก็มีความเชื่อและศรัทธาว่าเมื่อมีภัยเกิดขึ้นและตนได้รับความเสียหาย ก็จะได้รับค่าสินไหมทดแทนหรือเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้ในสัญญา ฉะนั้น ในการทำสัญญาประกันภัย จึงต้องอาศัยความซื่อสัตย์สุจริตต่อกันของผู้รับประกันภัยและผู้เอาประกันภัย

(4) เป็นสัญญาที่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ

ที่ว่าสัญญาประกันภัยจะต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือนั้น เป็นเรื่องที่ถูกกฎหมายต้องการหลักฐานในการฟ้องร้องเท่านั้น มิใช่แบบของสัญญาประกันภัย เพราะสัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่ไม่มีแบบ ฉะนั้น เมื่อมีการแสดงเจตนาเสนอสันองตรงกันในสาระสำคัญ คือ ผู้รับประกันภัยตกลงรับเสี่ยงภัย และผู้เอาประกันภัยตกลงเสียเบี้ยประกันภัย เช่นนี้ สัญญาประกันภัยก็เกิดขึ้นโดยสมบูรณ์แล้ว เพียงแต่ถ้าไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือ ก็ไม่อาจจะฟ้องร้องบังคับกันได้เท่านั้น¹²

(5) ผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยนั้น

สัญญาประกันภัยจะมีผลสมบูรณ์และผูกพันคู่สัญญาได้นั้น ผู้เอาประกันภัยจะต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยด้วย¹³ เพราะถ้าผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสียหรือเกี่ยวข้องกับผูกพันกับเหตุที่เอาประกันภัยแล้ว ก็เท่ากับเป็นการเล่นการพนันบนความเสียหายของผู้อื่น ทั้งยังอาจก่อให้เกิดการทุจริตด้วยการทำลายทรัพย์สินหรือชีวิต เพื่อมุ่งหวังที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนหรือเงินจำนวนหนึ่งจากผู้รับประกันภัยได้

ส่วนได้เสียในเหตุประกันภัยนี้ มีความหมายเช่นเดียวกับ “มูลประกันภัย” ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 867 (3), 873, 874 และ 884 โดยจะต้องพิจารณาถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นประการหนึ่ง และพิจารณาถึงวัตถุประสงค์หรือชีวิตที่เหตุการณ์นั้นมีผลถึงอีกประการหนึ่ง¹⁴ คือเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้น ผู้ใดมีส่วนที่จะได้รับประโยชน์ หรือมีส่วนที่จะเสียหายในเหตุการณ์นั้น ผู้นั้นย่อมมีส่วนได้เสีย สามารถจะเอาประกันภัยในเหตุการณ์นั้นได้¹⁵

¹¹ ดู ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 865 วรรคแรก

¹² ดู ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 867 วรรคแรก

¹³ ดู ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863

¹⁴ จิตติ ดิงศักดิ์. กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย (พิมพ์ครั้งที่ 7). หน้า 16.

¹⁵ วินัย คูวิเชียร. เล่มเดิม. หน้า 27-28.

3. บุคคลผู้เกี่ยวข้องในสัญญาประกันภัย

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าสัญญาประกันภัยเป็นสัญญาต่างตอบแทน โดยมีคู่สัญญาสองฝ่าย คือ ผู้รับประกันภัยและผู้เอาประกันภัย นอกจากนี้ยังมีบุคคลอีกคนหนึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องกับด้วย ได้แก่ ผู้รับประกันภัย ซึ่งจะได้แยกอธิบายตามลำดับดังนี้

(1) **ผู้รับประกันภัย** คือ คู่สัญญาฝ่ายซึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้¹⁶ ซึ่งตามกฎหมายที่ว่าด้วยการประกันภัย ผู้รับประกันภัยจะต้องเป็นบริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัดเท่านั้น¹⁷ บุคคลธรรมดาจะเป็นผู้รับประกันภัยไม่ได้

(2) **ผู้เอาประกันภัย** คือ คู่สัญญาฝ่ายซึ่งตกลงจะส่งเบี้ยประกันภัย¹⁸ แต่ในทางปฏิบัติผู้อื่นอาจเป็นผู้ชำระเบี้ยประกันภัยแทนก็ได้ เช่น ผู้ให้เช่าซื้อเป็นผู้เอาประกันภัย โดยมีผู้ให้เช่าซื้อเป็นผู้ชำระเบี้ยประกันภัยแทน¹⁹ สำหรับผู้เอาประกันภัยนี้ จะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ แต่ในกรณีที่เป็นบุคคลธรรมดา ก็ต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถตามกฎหมาย เพราะว่าการทำสัญญาประกันภัย ก็ถือเป็นการทำนิติกรรมอย่างหนึ่ง ส่วนในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยเป็นนิติบุคคล การดำเนินการตามความประสงค์ของนิติบุคคลย่อมแสดงออกโดยผู้แทนของนิติบุคคลนั้น²⁰

(3) **ผู้รับประกันภัย** หมายถึง บุคคลที่ผู้เอาประกันภัยกำหนดให้เป็นผู้ได้รับค่าสินไหมทดแทน หรือรับจำนวนเงินใช้ให้จากผู้รับประกันภัยตามสัญญาประกันภัยที่ทำขึ้น²¹ ดังนั้น ผู้รับประกันภัยจึงไม่ใช่เป็นคู่สัญญาโดยตรงในสัญญาประกันภัย จึงไม่จำเป็นต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยเหมือนผู้เอาประกันภัยแต่อย่างใด

อนึ่ง ผู้เอาประกันภัยจะกำหนดให้ตนเองหรือบุคคลอื่นเป็นผู้รับประกันภัยก็ได้²² ซึ่งแม้ไม่ใช่ญาติของผู้เอาประกันภัยก็อาจถูกระบุให้เป็นผู้รับประกันภัยได้²³ และกรณีที่กำหนดให้บุคคลอื่นเป็นผู้รับประกันภัย ถือเป็นลักษณะของการทำสัญญาเพื่อประโยชน์บุคคลภายนอกซึ่งต้องบังคับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 374 ถึง มาตรา 376

¹⁶ ดู ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 862

¹⁷ ดู พ.ร.บ. ประกันวินาศภัย พ.ศ. 2535 มาตรา 6 และ พ.ร.บ. ประกันชีวิต พ.ศ. 2535 มาตรา 7

¹⁸ ดู ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 862

¹⁹ ดู คำพิพากษาฎีกาที่ 2664/2517, 656/2521, 1043/2526

²⁰ ดู ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 70 วรรคสอง

²¹ ดู ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 862

²² ดู ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 862 วรรคท้าย

²³ ดู คำพิพากษาฎีกาที่ 2447/2516

4.1.3 ประเภทของสัญญาประกันภัย

ในรายงานฉบับนี้ จะกล่าวถึงเฉพาะสัญญาประกันภัยที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อในการทำวิจัยเท่านั้น ได้แก่ สัญญาประกันวินาศภัย และสัญญาประกันภัยค้ำจุน ซึ่งอาจแยกพิจารณาตามลักษณะของสัญญาได้ ดังต่อไปนี้

1. สัญญาประกันวินาศภัย

ลักษณะของสัญญาประกันวินาศภัย อาจดูได้จากวิเคราะห์ศัพท์ของสัญญาประกันภัยในส่วนที่บัญญัติว่า “... คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทน ... ให้ในกรณีวินาศภัยหากมีขึ้น ... และในการนี้บุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่า เบี้ยประกันภัย”²⁴ ซึ่งจากบทวิเคราะห์ศัพท์ส่วนนี้ มีสาระที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ²⁵

(1) บุคคลคนหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทนให้ หมายความว่า ถ้ามีภัยเกิดขึ้นตามที่กำหนดไว้ ผู้รับประกันภัยจะทดแทนความเสียหายนั้นตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง แต่ไม่เกินจำนวนที่ตกลงกันไว้ ทั้งนี้ความเสียหายที่เกิดขึ้น จะต้องสามารถคำนวณราคาเป็นเงินได้ จึงจะทราบว่าความเสียหายนั้นมีมูลค่าเท่าใด ซึ่งค่าสินไหมทดแทนนั้นปกติก็กำหนดเป็นเงิน แต่ถ้ากำหนดให้มีการชดเชยกันด้วยวิธีอื่น เช่น บ้านถูกไฟไหม้ให้ปลูกบ้านใหม่ ก็น่าจะใช้งบได้ ในเมื่อสิ่งที่ชดเชยนั้นไม่เกิดความเสียหายที่แท้จริงและไม่เป็นการค้ากำไร

(2) เงื่อนไขแห่งการใช้ค่าสินไหมทดแทน คือ เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นในอนาคตเป็นวินาศภัย อันแสดงให้เห็นลักษณะไม่แน่นอนของหนี้ฝ่ายผู้รับประกันภัย ซึ่งแล้วแต่เงื่อนไขดังกล่าวว่าจะเกิดหรือไม่ แต่หนี้ของผู้เอาประกันในการส่งเบี้ยประกันนั้นแน่นอนเสมอ

สำหรับคำว่า “วินาศภัย” ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 869 ได้วิเคราะห์ศัพท์ไว้ว่า “ความเสียหายอย่างใด ๆ ซึ่งจะพึงประมาณเป็นเงินได้” คือ ต้องเป็นความเสียหายที่อาจตีราคาเป็นเงินได้²⁶ ความเศร้าโศกเสียใจ หรือความเจ็บปวด ไม่อาจคำนวณราคาเป็นเงินได้ จึงไม่ใช่วินาศภัย จะมีการประกันภัยไม่ได้ ส่วนชีวิตของมนุษย์นั้น ความจริงแล้วก็ไม่อาจคำนวณราคาเป็นเงินได้เช่นกัน ความตายจึงมิใช่วินาศภัย แต่ก็มีกฎหมายรับรองให้มีการประกันภัยได้ โดยแยกออกเป็นอีกลักษณะหนึ่ง คือ ประกันชีวิต

วินาศภัยที่ประกันได้นี้ จะต้องมีลักษณะที่ไม่แน่นอน เช่น ประกันอัคคีภัย ประกันอุบัติเหตุ ประกันน้ำท่วม ฯลฯ วินาศภัยที่เกิดขึ้นแล้วจะเอามาเป็นเหตุประกันภัยไม่ได้

²⁴ ดู ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861

²⁵ พรชัย สุนทรพันธุ์. เล่มเดิม. หน้า 107-123.

²⁶ ดู พ.ร.บ. ประกันวินาศภัย พ.ศ. 2535 มาตรา 4 ประกอบ

(3) บุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่า เบี้ยประกันภัย หมายความว่า ผู้เอาประกันภัยมีหน้าที่ต้องส่งเบี้ยประกันภัย ซึ่งอาจจะส่งเป็นงวดหรือเป็นก้อนก็ได้

2. สัญญาประกันภัยค้ำจุน (Guarantee Insurance)

สำหรับการประกันภัยค้ำจุน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 887 วรรคแรก บัญญัติว่า “ประกันภัยค้ำจุนนั้น คือ สัญญาประกันภัยซึ่งผู้รับประกันภัยตกลงว่าจะใช้ค่าสินไหมทดแทนในนามของผู้เอาประกันภัย เพื่อความวินาศภัยอันเกิดขึ้นแก่บุคคลอีกคนหนึ่ง และซึ่งผู้เอาประกันภัยจะต้องรับผิดชอบ”

จะเห็นว่า การประกันภัยค้ำจุนเป็นประกันวินาศภัยอย่างหนึ่ง ซึ่งวัตถุประสงค์ที่เอาประกันภัยไม่ใช่ตัวทรัพย์สินที่เอาประกันภัย เหมือนดังเช่นการประกันวินาศภัยโดยทั่วไป แต่เป็นการประกันความรับผิด (Liability Insurance) ของผู้เอาประกันภัยที่จะมีต่อบุคคลภายนอก ซึ่งความรับผิดที่ผู้เอาประกันภัยจะต้องชำระหนี้ให้แก่ผู้อื่นนี้ อาจเกิดขึ้นจากการกระทำของผู้เอาประกันภัยเอง หรือเกิดขึ้นจากการกระทำของบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ตามกฎหมายกับผู้เอาประกันภัยที่จะต้องร่วมรับผิดชอบตามกฎหมาย ก็ได้²⁷ ซึ่งการที่ต้องชดใช้ชำระหนี้เหล่านี้จัดเป็นวินาศภัยอย่างหนึ่ง ที่ก่อให้เกิดความเสียหายซึ่งจะพึงประมาณเป็นเงินได้ตามมาตรา 869 จึงสามารถเอาประกันภัยได้

ภัยที่ผู้รับประกันภัยรับเสี่ยงหรือเงื่อนไขแห่งนี้ทางฝ่ายผู้รับประกันภัย คือความรับผิดที่ผู้เอาประกันภัยจะต้องรับผิดชอบในวินาศภัยที่เกิดขึ้นแก่ผู้อื่น (บุคคลภายนอก) ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากมูลหนี้ใด ๆ ตามกฎหมาย เช่น สัญญา จัดการงานนอกสั่ง ลากมิควรถ้าว หรือละเมิด หรืออาจต้องรับผิดโดยบทบัญญัติของกฎหมายก็ได้²⁸ ตัวอย่างเช่น การที่ผู้รับประกันภัยเอาความรับผิดตามสัญญาประกันภัยที่ตนรับประกันภัยไว้แล้วนั้น ไปเอาประกันภัยต่อผู้รับประกันภัยรายอื่น ๆ ต่อไป²⁹ หรือเจ้าของโรงงานเอาประกันภัยที่อาจเกิดอุบัติเหตุจากเครื่องจักรในโรงงาน หรือเจ้าของหรือบรรณาธิการหนังสือพิมพ์เอาประกันภัยที่เกิดจากการที่หนังสือพิมพ์หมิ่นประมาทผู้อื่น หรือนายจ้างเอาประกันภัยความรับผิดที่มีต่อลูกจ้างตามกฎหมายแรงงาน และที่เห็นแพร่หลายกันอยู่ในปัจจุบันนี้ ก็คือประกันภัยจากอุบัติเหตุที่เกิดจากรถยนต์ เป็นต้น ข้อที่สำคัญก็คือ ความรับผิดที่เกิดขึ้นแก่ผู้เอาประกันภัยนั้นต้องเป็นความรับผิดตามกฎหมาย เช่น ไม่ชำระหนี้ตามสัญญา หรือทำละเมิดต่อผู้อื่น โดยประมาทเลินเล่อ

²⁷ สิทธิโชค ศรีเจริญ. (2526). “ประกันวินาศภัย (ต่อ).” ในเอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายพาณิชย์ 2 เล่ม 2 (หน่วยที่ 14). หน้า 799.

²⁸ วินัย ตูวิเชียร. เล่มเดิม. หน้า 123.

²⁹ การประกันภัยค้ำจุนแบบนี้ เรียกว่า “การประกันภัยต่อ” (Re-Insurance)

สัญญาประกันภัยค้ำจุนนั้น ไม่มีตัวผู้รับประกันภัย โจนกว่าจะมีความเสียหายเกิดขึ้น บุคคลภายนอกจึงมีสิทธิเรียกร้องเมื่อเกิดภัยขึ้น โดยไม่ต้องแสดงเจตนาเข้าถือเอาประกันภัย ดังนั้น สัญญาประกันภัยค้ำจุน จึงไม่ใช่สัญญาเพื่อประโยชน์บุคคลภายนอก เพราะบุคคลภายนอกซึ่งได้รับความเสียหายย่อมมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนอยู่แล้ว³⁰ โดยผู้รับประกันภัยตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทนในนามของผู้เอาประกันภัย³¹ จึงเสมือนเท่ากับเป็นการชดใช้แทนผู้เอาประกันภัย และการที่บุคคลภายนอกเรียกร้องให้ผู้รับประกันภัยใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้น ไม่อยู่ภายใต้บังคับของมาตรา 867 ที่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ³²

สัญญาประกันภัยค้ำจุน จึงเป็นสัญญาประกันภัยเพื่อเป็นหลักประกันแก่บุคคลภายนอก ซึ่งได้รับความเสียหายจากวินาศภัยที่ผู้เอาประกันภัยเป็นฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบ โดยมีลักษณะเป็นการค้ำจุนให้บุคคลภายนอกได้รับชำระหนี้ตามกฎหมายจากผู้รับประกันภัย โดยบุคคลภายนอกมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้รับประกันภัยชำระหนี้ได้ไม่เกินจำนวนที่ตกลงกันไว้ในสัญญา³³ หรือจะเรียกร้องเอาจากผู้เอาประกันภัยก็ได้ แต่ต้องไม่เกินความเสียหายที่แท้จริง³⁴ ดังนั้น การประกันภัยค้ำจุนจึงเป็นการเพิ่มตัวผู้ต้องรับผิดชอบอีกคนหนึ่งนอกจากผู้เอาประกันภัย

กล่าวโดยสรุป ประกันภัยค้ำจุนมีลักษณะ 2 ประการ ดังนี้ คือ³⁵

1. ต้องมีสัญญาประกันภัยระหว่างผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันภัย ซึ่งมีใช่เป็นการประกันความเสียหายที่เกิดกับทรัพย์สินของผู้เอาประกันภัย แต่เป็นการประกันความรับผิดชอบต่อบุคคลที่สามหรือบุคคลภายนอก

2. ผู้เอาประกันภัยเป็นฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอก³⁶ โดยความรับผิดชอบนั้นจะต้องเป็นความรับผิดชอบตามกฎหมาย หรือโดยบทบัญญัติของกฎหมาย ส่วนความรับผิดชอบอื่น ๆ เช่น รับผิดชอบเพราะเมตตาสงสาร หรือต้องรับผิดชอบตามประเพณีสังคม ไม่ก่อให้เกิดหนี้ตามสัญญาประกันภัยค้ำจุนได้ ดังนั้น หากความเสียหายที่เกิดขึ้น ผู้เอาประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบแล้ว ผู้รับประกันภัยก็ไม่ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่บุคคลภายนอก³⁷

³⁰ พรชัย สุนทรพันธุ์. เล่มเดิม. หน้า 171.

³¹ ดู ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 887 วรรคหนึ่ง

³² ดู คำพิพากษาฎีกาที่ 3289/2525, 5014/2533

³³ ดู ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 887 วรรคสอง

³⁴ วินัย ตูวิเชียร. เล่มเดิม. หน้า 123.

³⁵ พรชัย สุนทรพันธุ์. เล่มเดิม. หน้า 172-174.

³⁶ ดู ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 887 วรรคแรก ตอนท้าย

³⁷ ดู คำพิพากษาฎีกาที่ 190/2521, 1720/2524, 1520/2534, 628-629/2539, 4133/2542

สัญญาประกันภัยค้ำจุนมีข้อแตกต่างจากสัญญาประกันวินาศภัยทั่วไป ดังนี้³⁸

(1) สัญญาประกันภัยค้ำจุน เป็นสัญญาซึ่งผู้รับประกันภัยตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทนในนามของผู้เอาประกันภัย ในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายให้แก่บุคคลอื่น แต่สัญญาประกันวินาศภัยทั่วไป เป็นสัญญาซึ่งผู้รับประกันภัยตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทนเมื่อเกิดวินาศภัยแก่วัตถุที่เอาประกันภัย ซึ่งผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสียในทรัพย์สินที่เอาประกันภัยนั้น

(2) วินาศภัยที่ผู้รับประกันภัยต้องรับผิดชอบตามสัญญาประกันภัยค้ำจุน ได้แก่ ความรับผิดที่ผู้เอาประกันภัยจะต้องรับผิดชอบในวินาศภัยที่เกิดขึ้นแก่ผู้อื่น ซึ่งอาจจะเกิดแก่มูลหนี้ใด ๆ ตามกฎหมาย เช่น สัญญา ลากมิควรถ้าได้ ละเมิด หรืออาจต้องรับผิดโดยบทบัญญัติของกฎหมาย เช่น บรรณาธิการหนังสือพิมพ์อาจเอาประกันภัยที่เกิดจากการที่หนังสือพิมพ์หมิ่นประมาทผู้อื่นหรือเจ้าของโรงงานอาจเอาประกันภัยที่อาจเกิดอุบัติเหตุเพราะเครื่องจักรในโรงงาน

(3) เนื่องจากวัตถุที่เอาประกันภัยตามสัญญาประกันภัยค้ำจุนนั้น มิใช่ตัวทรัพย์สินของผู้เอาประกันภัย แต่เป็นความรับผิดในหน้าที่ผู้เอาประกันภัยมีต่อบุคคลภายนอก โดยผู้รับประกันภัยจะเป็นผู้ใช้หนี้สินนั้นให้บุคคลภายนอกแทนผู้เอาประกันภัย³⁹ ดังนั้น ในสัญญาประกันภัยค้ำจุน ผู้เอาประกันภัยจึงไม่อาจที่จะยกประโยชน์ในเงินค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาประกันภัยค้ำจุนให้แก่ผู้รับประกันภัย ดังเช่นสัญญาประกันวินาศภัยทั่วไป

(4) ความรับผิดของผู้รับประกันภัยต่อบุคคลภายนอก เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นจากการกระทำของผู้เอาประกันภัย บุคคลภายนอกผู้ได้รับความเสียหาย สามารถใช้สิทธิเรียกร้องตามสัญญาประกันภัยค้ำจุนในนามตนเอง ให้ผู้รับประกันภัยชำระค่าสินไหมทดแทนให้แก่ตนได้โดยตรงตาม ป.พ.พ. มาตรา 887 วรรคสอง เสมือนหนึ่งว่าตนเป็นคู่สัญญา โดยไม่ต้องแสดงเจตนาต่อผู้รับประกันภัยว่าจะถือเอาประโยชน์จากสัญญาประกันภัยค้ำจุนนั้นตามมาตรา 374 วรรคสอง และมาตรา 375 และไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เอาประกันภัยแต่อย่างใด⁴⁰ และแม้จะมีได้ฟ้องผู้เอาประกันภัยให้ต้องรับผิด ก็สามารถฟ้องผู้รับประกันภัยให้รับผิดได้⁴¹ หรือจะฟ้องทั้งผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันภัยด้วยกันก็ได้⁴²

³⁸ ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2540). กฎหมายว่าด้วยประกันภัย. หน้า 292-294.

³⁹ ด้วยเหตุนี้ จึงมีผู้เรียกประกันภัยค้ำจุนว่าเป็น “ประกันภัยความรับผิด” (Liability Insurance)

⁴⁰ ดู คำพิพากษาฎีกาที่ 1961/2517

⁴¹ ดู คำพิพากษาฎีกาที่ 937/2518, 235/2519

⁴² ดู คำพิพากษาฎีกาที่ 1968/2523

4.2 การประกันภัยอิสรภาพ

4.2.1 แนวคิดในการนำบริษัทประกันภัยเข้าสู่ระบบประกันตัวในคดีอาญา

สืบเนื่องจากปัญหาข้อขัดข้องในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินการตามกฎหมายในเรื่องการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในการกำหนดวงเงินประกันสำหรับความผิดในข้อหาต่าง ๆ รวมทั้งหลักเกณฑ์ในการพิจารณาหลักทรัพย์ ปัญหาการบังคับคดีหลังผิดสัญญาประกัน หรือปัญหาเกี่ยวกับพฤติการณ์ในทางมิชอบของนายประกันอาชีพ ที่มีกัใช้วิธีการหลอกลวงและแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบและเกินสมควร ในการแลกเปลี่ยนจากการให้ใช้หลักทรัพย์เป็นหลักประกันในการปล่อยชั่วคราว สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ยากจน และสร้างความเสียหายให้แก่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นอย่างยิ่ง แม้ว่าศาลจะได้พยายามแก้ไขปัญหามาตรการควบคุมดูแลและป้องกันการเอาเปรียบของพวกนายประกันอาชีพเหล่านี้มาใช้ เช่น การปรับปรุงอัตราเงินประกันหรือหลักประกันให้ต่ำลง การขึ้นทะเบียนนายประกันอาชีพ หรือการจัดทำบัญชีนายประกันที่ผิดสัญญา เป็นต้น แต่ก็ยังไม่สามารถจัดปัญหาที่เกี่ยวกับนายประกันอาชีพได้อย่างหมดสิ้น⁴³

ทำให้ผู้เกี่ยวข้องพยายามที่จะคิดค้นมาตรการต่าง ๆ ที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาคือ ข้อขัดข้องดังกล่าว เพื่อให้การดำเนินการในเรื่องการปล่อยชั่วคราวเป็นไปโดยราบรื่น ก่อให้เกิดความเป็นธรรม ความเสมอภาคและเท่าเทียมกันแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย และประชาชนที่มีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจแตกต่างกัน ซึ่งทางศาลยุติธรรมเห็นว่ามาตรการในการนำบริษัทประกันภัยเข้าสู่ระบบประกันตัวในคดีอาญา ก็เป็นอีกมาตรการหนึ่งที่สมควรจะได้มีการศึกษาและนำมาใช้ให้เป็นรูปธรรม เพื่อแก้ไขปัญหาคือ ข้อขัดข้องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก้ไขปัญหาคือ เกิดจากนายประกันอาชีพ และปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ยากจน เพื่อที่จะทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยเหล่านั้นได้รับโอกาสปล่อยชั่วคราวได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันกับบุคคลอื่นที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่เหนือกว่า⁴⁴

ซึ่งจากการตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับบริษัทประกันภัยและรูปแบบการให้บริการเกี่ยวกับการขอปล่อยชั่วคราวต่อเจ้าพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และศาลนั้น พบว่าในปัจจุบันนี้ธุรกิจประกันภัยได้มีการรวมเอาการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ไม่ว่าจะเป็นในชั้นเจ้าพนักงานหรือชั้นศาลไว้ในกรมธรรม์ที่เกี่ยวกับอุบัติเหตุรถยนต์ด้วย กล่าวคือ ในกรมธรรม์ประกันภัยค่าอุบัติเหตุ ความรับผิด และความเสียหายจากการขับขี่รถยนต์หรือรถจักรยานยนต์

⁴³ โปรดดูรายละเอียดในบทที่ 3 หัวข้อ 3.2.4 ที่ผ่านมา

⁴⁴ วรุณี ทวาทสิน. เล่มเดิม. หน้า 93.

จะมีเอกสารแนบท้าย ที่ให้ความคุ้มครองเพิ่มเติมในกรณีรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์เกิดอุบัติเหตุ และผู้เอาประกันหรือบุคคลใดซึ่งได้รับอนุญาตให้ขับขีรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ ต้องถูกควบคุมตัวในคดีอาญา และเมื่อมีกรณีดังกล่าวเกิดขึ้น บริษัทประกันก็จะดำเนินการประกันตัวผู้ขับขี่ตามจำนวนเงินที่พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลกำหนด จนกว่าคดีจะถึงที่สุด ทั้งนี้โดยบริษัทประกันก็จะขายความคุ้มครองเพิ่มเติมนี้เป็นเอกสารแนบท้ายควบคู่ไปกับกรมธรรม์ประกันภัยหลัก เรียกว่า “ร.ย.03” โดยคิดอัตราเบี้ยประกัน 500 บาท ต่อวงเงินประกัน 100,000 บาท⁴⁵ หรือเท่ากับร้อยละ 0.5 ของวงเงินประกัน ซึ่งเท่าที่ตรวจสอบจากข้อมูลของศูนย์การประกันภัย ได้ข้อมูลอย่างไม่เป็นทางการว่าเมื่อบริษัทประกันภัยได้ทำสัญญาประกันตัวผู้ต้องหาแล้ว ส่วนใหญ่ผู้ต้องหาเหล่านั้นก็มิได้มีการหลบหนีไปแต่อย่างใด⁴⁶

การที่บริษัทประกันภัยได้ขายความคุ้มครองผู้เอาประกันภัย โดยครอบคลุมถึงการรับเป็นนายประกันให้แก่ผู้เอาประกันภัย หรือผู้ขับขี่ซึ่งได้รับความยินยอมจากผู้เอาประกันภัย และการดำเนินการเป็นไปโดยราบรื่นและเป็นที่ยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายนั้น ทำให้ศาลยุติธรรมเห็นว่ากรณีของการประกันภัยดังกล่าวข้างต้นนี้ น่าจะสามารถใช้เป็นช่องทางที่จะขยายผลออกมาให้เต็มระบบได้ และถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการที่จะพิจารณาอบความไว้วางใจให้แก่บริษัทประกันภัย ให้เข้ามามีส่วนร่วมในแก้ไขปัญหที่เกิดจากการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบและเกินสมควรของนายประกันอาชีพที่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน โดยขยายขอบเขตการดำเนินธุรกิจประกันภัยให้ครอบคลุมถึงการเป็นนายประกันให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาทั่วไป ทั้งนี้เพราะบริษัทประกันภัยส่วนใหญ่จะมีระบบการบริหารจัดการที่เป็นมาตรฐาน มีฐานะทางการเงินที่มั่นคง และการประกอบธุรกิจอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมการประกันภัยซึ่งมีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน ทำให้เป็นที่เชื่อถือได้ ทั้งการรับประกันภัยดังกล่าวเป็นการประกันภัยอิสรภาพซึ่งคิดค่าใช้จ่ายเป็นเบี้ยประกันภัยในอัตราที่ต่ำและเป็นจำนวนที่พอจะหามาได้ ทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะยากจนไม่ต้องแบกรับภาระทางการเงินสูงเกินไป ซึ่งจะทำให้เกิดความเสมอภาคและโอกาสที่เท่าเทียมกันระหว่างบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน โดยทำให้ผู้ที่มีฐานะยากจนมีโอกาสที่จะได้รับการปล่อยชั่วคราวได้เท่าเทียมกันกับผู้ที่มีฐานะร่ำรวย อีกทั้งยังถือเป็นทางเลือกใหม่ให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาอีกด้วย⁴⁷

⁴⁵ ดู เอกสารแนบท้ายความคุ้มครองเพิ่มเติม การประกันตัวผู้ขับขี่ (ร.ย.03)

⁴⁶ ข้อสรุปจากการประชุมเรื่อง แนวทางการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยบริษัทประกันภัย วันพุธที่ 12 มีนาคม 2546 ณ ห้องประชุม ก.ต. อาคารศาลยุติธรรม. หน้า 3.

⁴⁷ วรวุฒิ ทวาทสิน. เล่มเดิม. หน้า 84-85.

ดังนั้น ศาลยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงพาณิชย์โดยกรมการประกันภัย และสมาคมประกันวินาศภัย จึงได้ร่วมกันจัดทำกรรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพและอัตราเบี้ยประกันภัยสำหรับการประกันภัยดังกล่าวขึ้น เพื่อเพิ่มทางเลือกให้แก่ประชาชนในการหาหลักประกันมาวางต่อพนักงานสอบสวน ผู้อำนวยการสถานพินิจ พนักงานอัยการ และศาล โดยใช้หนังสือรับรองความรับผิดชอบของบริษัทประกันภัยแทนหลักทรัพย์ในการยื่นขอประกันตัว ซึ่งจะทำให้ประชาชนได้รับความสะดวกยิ่งขึ้น

ซึ่งจากการศึกษากฎหมายและแนวปฏิบัติในการปล่อยชั่วคราวของต่างประเทศ พบว่า ยังไม่มีประเทศใดที่มีการนำเอาระบบการประกันภัยอิสรภาพมาใช้ ประเทศไทยจึงถือเป็นประเทศแรกในโลกที่มีการใช้ระบบประกันตัวดังกล่าว โดยได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่เดือนเมษายน 2547 ซึ่งการประกันภัยอิสรภาพมีสาระสำคัญและข้อที่ควรพิจารณาดังต่อไปนี้

4.2.2 สาระสำคัญของการประกันภัยอิสรภาพ⁴⁸

1. ความหมายของการประกันภัยอิสรภาพ

การประกันภัยอิสรภาพ เป็นการประกันภัยที่จัดขึ้นโดยมีแนวความคิดมาจากการที่ศาลยุติธรรมจะจัดระบบการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยเพิ่มทางเลือกให้แก่ประชาชนสามารถซื้อกรรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพ และใช้หนังสือรับรองความรับผิดชอบที่บริษัทประกันภัยออกให้ ยื่นต่อเจ้าพนักงานแทนหลักทรัพย์ เพื่อใช้ในการขอประกันตัวได้

ทั้งนี้โดยบริษัทประกันภัย จะเปิดขายกรรมธรรม์ประกันภัยคุ้มครองบุคคลที่จะเป็นหรือเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา (กรรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพ) โดยคิดค่าเบี้ยประกันในการให้ความคุ้มครอง เมื่อประชาชนได้ซื้อประกันภัยอิสรภาพแล้ว บริษัทประกันภัยจะออกหนังสือรับรองความรับผิดชอบของบริษัทประกันภัยให้ผู้เอาประกันภัยยึดถือไว้ และหากผู้เอาประกันภัยได้กระทำความผิดอาญา และตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างระยะเวลาเอาประกันภัย ผู้เอาประกันภัยสามารถใช้หนังสือรับรองนี้เป็นหลักประกันในการยื่นขอประกันตัวต่อเจ้าพนักงานได้ และบริษัทประกันภัยจะผูกพันตามสัญญาประกัน โดยหากภายหลังผู้เอาประกันภัยกระทำความผิดสัญญาไม่ไปพบเจ้าพนักงาน หรือหลบหนีไประหว่างปล่อยชั่วคราว จนเป็นเหตุให้ผู้เอาประกันภัยต้องรับผิดชอบตามสัญญาประกันที่ผู้เอาประกันภัยได้ทำไว้ต่อเจ้าพนักงาน บริษัทประกันภัยจะชดเชยค่าปรับ ค่าฤชาธรรมเนียม และค่าเสียหายตามจำนวนเงินที่กำหนดไว้ในสัญญาประกัน แต่ทั้งนี้รวมกันแล้วไม่เกินจำนวนเงินเอาประกันภัยที่ระบุไว้ในหน้าตารางกรรมธรรม์ประกันภัย

⁴⁸ กรมการประกันภัย. (2547, 18 สิงหาคม). ประชาชนได้อะไรจากการประกันภัยเอื้ออาทร. เอกสารประกอบการสัมมนา. หน้า 1-3. และ http://www.doi.go.th/knowledge/liberty_insurance.htm

2. รูปแบบของการประกันภัยอิสรภาพ

การประกันภัยอิสรภาพนั้น อาจทำได้ทั้งก่อนมีการกระทำความผิดขึ้น อันเป็นการประกันอิสรภาพผู้เอาประกันภัยไว้ล่วงหน้า และภายหลังจากการมีการกระทำความผิด ทำให้ผู้เอาประกันภัยตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งต้องถูกควบคุมตัวหรือถูกคุมขังแล้วก็ได้

การทำประกันภัยอิสรภาพ มี 2 รูปแบบ คือ

แบบที่ 1 กรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิด

เป็นกรมธรรม์ที่ซื้อไว้ก่อนที่จะมีการกระทำความผิด โดยให้ความคุ้มครองกรณีที่ผู้เอาประกันภัยถูกดำเนินคดีและถูกควบคุมตัวในคดีอาญาในฐานความผิดอันเนื่องมาจากการกระทำโดยประมาทซึ่งได้กระทำในระยะเวลาประกันภัยเท่านั้น

บริษัทประกันภัยจะออกกรมธรรม์ประกันภัย และหนังสือรับรองความรับผิดชอบตามจำนวนเงินเอาประกันภัย เพื่อให้ผู้เอาประกันภัยยึดถือไว้และนำไปใช้เป็นหลักประกันในการขอประกันตัวต่อเจ้าพนักงาน⁴⁹ ในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยถูกดำเนินคดีและถูกควบคุมตัวในคดีอาญาในฐานความผิดอันเนื่องมาจากการกระทำโดยประมาทซึ่งได้กระทำในระยะเวลาประกันภัย และหากผู้เอาประกันภัยได้ใช้หนังสือรับรองเพื่อประกันตัวไปแล้ว แต่ยังไม่เต็มวงเงินที่ได้ระบุไว้ในหน้าตารางกรมธรรม์ประกันภัย ผู้เอาประกันภัยสามารถขอหนังสือรับรองฉบับใหม่ที่มีวงเงินประกันตัวเท่ากับจำนวนเงินเอาประกันภัยที่คงเหลืออยู่จากบริษัทประกันภัยได้

สำหรับหนังสือรับรองความรับผิดชอบกรมธรรม์แบบนี้ จะต้องใช้เป็นหลักประกันในการประกันตัวภายในวันที่กำหนดในหนังสือรับรองเท่านั้น มิเช่นนั้นจะใช้ไม่ได้ และเมื่อใช้เป็นหลักประกันแล้ว สามารถใช้เป็นหลักประกันไปจนกว่าคดีจะถึงที่สุด

แบบที่ 2 กรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพหลังกระทำความผิด

เป็นกรมธรรม์ที่ซื้อไว้หลังจากที่มีการกระทำความผิดหรือตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยแล้ว โดยให้ความคุ้มครองกรณีที่ผู้เอาประกันภัยนั้นถูกหรือจะถูกควบคุมตัวหรือคุมขังในคดีอาญาในทุกลักษณะฐานความผิดไม่ว่าจะเป็นความผิดที่กระทำโดยเจตนา ไม่เจตนา และประมาท

บริษัทประกันภัยจะออกกรมธรรม์และหนังสือรับรองความรับผิดชอบของบริษัทประกันภัยตามจำนวนเงินเอาประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัย เพื่อนำไปใช้เป็นหลักประกันในการยื่นขอประกันตัวต่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล หรือผู้มีอำนาจอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ตามคดีอาญาที่ระบุไว้ในตารางกรมธรรม์ประกันภัย

⁴⁹ เจ้าพนักงาน หมายถึง พนักงานสอบสวน หรือพนักงานอัยการ หรือศาล หรือผู้มีอำนาจอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว แล้วแต่ว่าเป็นการปล่อยชั่วคราวในชั้นใด

สำหรับกรรมธรรม์ประกันภัยแบบที่ 2 นี้ ไม่ว่าจะเป็ความผิดที่ได้กระทำโดยเจตนา หรือโดยประมาท หรือความผิดข้อหาใดก็สามารถมาขอทำประกันได้ ซึ่งแตกต่างจากกรรมธรรม์ประกันภัยแบบที่ 1 ซึ่งจะใช้ได้กับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทเท่านั้น

อย่างไรก็ดี ความผิดที่จะสามารถขอทำกรรมธรรม์ประกันภัยแบบที่ 2 ได้นั้น ยังขึ้นอยู่กับเหตุผลทางด้านนโยบาย (Policy) ของรัฐ และนโยบายของบริษัทประกันภัยแต่ละบริษัทอีกด้วย กล่าวคือ ในบริษัทประกันภัยบางบริษัท อาจจะไม่รับทำประกันภัยสำหรับคดีความผิดบางประเภท เช่น คดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐ ความผิดเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ และคดีที่สะท้อนขวัญประชาชน⁵⁰

3. ผู้มีสิทธิซื้อประกันภัยอิสรภาพ

3.1 กรรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิด

ผู้สามารถซื้อประกันภัย คือ บุคคลทั่วไปที่ประสงค์จะมีหลักประกันในการขอประกันตัวไว้ล่วงหน้า เนื่องจากตนเองมีความเสี่ยงในการประกอบอาชีพหรือมีโอกาสที่จะกระทำความผิดทางอาญาโดยประมาท หรือตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีความผิดทางอาญาโดยประมาท เช่น วิศวกร ผู้รับจ้างงานก่อสร้าง พนักงานขับรถ แพทย์ พยาบาล เป็นต้น

3.2 กรรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพหลังกระทำความผิด

ผู้สามารถซื้อประกันภัย คือ บุคคลที่กำลังจะตกหรือตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา รวมทั้งผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับบุคคลดังกล่าว เช่น คู่สมรส ผู้บุพการี หรือญาติพี่น้อง ที่ประสงค์จะหาหลักประกันเพื่อนำไปใช้ในการยื่นขอประกันตัวต่อเจ้าพนักงาน

4. ระยะเวลาความคุ้มครอง

แบบที่ 1 กรรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิด

ระยะเวลาความคุ้มครองตามระยะเวลาที่ระบุในหน้าตารางกรรมธรรม์ประกันภัย หรือจนกว่าคดีจะถึงที่สุด

แบบที่ 2 กรรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพหลังกระทำความผิด

ระยะเวลาความคุ้มครอง แบ่งเป็น 4 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 นับแต่เวลาที่ได้เริ่มประกันตัวจนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา หรือ

ระยะที่ 2 นับแต่เวลาที่ได้เริ่มประกันตัวจนศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษา หรือ

ระยะที่ 3 นับแต่เวลาที่ได้เริ่มประกันตัวจนศาลฎีกามีคำพิพากษา หรือ

ระยะที่ 4 นับแต่เวลาที่ได้เริ่มประกันตัวจนคดีถึงที่สุด

⁵⁰ เช่น บริษัทสัมพันธ์ประกันภัยจำกัด ดู http://www.sampanhins.com/product_freedom.htm

5. อัตราเบี้ยประกันภัย

ผู้ซื้อประกันภัยจะต้องชำระค่าเบี้ยประกันภัยทันทีที่ซื้อประกันภัย ตามอัตราดังนี้⁵¹

แบบที่ 1 กรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำคามผิด

อัตราเบี้ยประกันภัย อยู่ระหว่างร้อยละ 0.5 - 1.0 ของจำนวนเงินเอาประกันภัย ทั้งนี้แล้วแต่ความเสี่ยงที่จะเกิดการกระทำคามผิดและความน่าเชื่อถือของผู้เอาประกันภัย

ตัวอย่างเช่น จำนวนเงินเอาประกันภัย 100,000 บาท ผู้เอาประกันภัยจะต้องจ่ายเบี้ยประกันภัยอยู่ระหว่าง 500 - 1,000 บาท

แบบที่ 2 กรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพหลังกระทำคามผิด

อัตราค่าเบี้ยประกันภัยอยู่ระหว่างร้อยละ 5 - 20 ของจำนวนเงินเอาประกันภัย โดยจะแบ่งตามชั้นศาลที่มีคำพิพากษาและฐานคามผิด

ตัวอย่างเช่น จำนวนเงินเอาประกันภัย 100,000 บาท ผู้เอาประกันภัยจะต้องจ่ายเบี้ยประกันภัยอยู่ระหว่าง 5,000 - 20,000 บาท

กรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพประเภทนี้ กำหนดอัตราค่าเบี้ยประกันภัยไว้ตามลักษณะของคามผิดและช่วงระยะเวลาที่คุ้มครอง ดังต่อไปนี้

ระยะเวลาที่ 1 นับแต่เวลาที่ได้เริ่มประกันตัวจนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา
เบี้ยประกันภัยแบ่งเป็น 2 อัตรา แยกตามฐานคามผิด ได้แก่

1. ความผิดฐานกระทำโดยประมาทหรือคามผิดตาม พ.ร.บ. การพนัน

อัตราค่าเบี้ยประกันภัยอยู่ระหว่างร้อยละ 5 - 10 ของจำนวนเงินเอาประกันภัย

2. ความผิดฐานอื่นนอกจากประมาทและการพนัน

อัตราค่าเบี้ยประกันภัยอยู่ระหว่างร้อยละ 5 - 15 ของจำนวนเงินเอาประกันภัย

ระยะเวลาที่ 2 ประกันตัวเฉพาะในชั้นอุทธรณ์ จนศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษา สำหรับคามผิดทุกลักษณะ ไม่ว่าจะเป็ความผิดฐานใดก็ตาม

อัตราค่าเบี้ยประกันภัยอยู่ระหว่างร้อยละ 5 - 10 ของจำนวนเงินเอาประกันภัย

ระยะเวลาที่ 3 ประกันตัวเฉพาะในชั้นฎีกา จนศาลฎีกามีคำพิพากษา สำหรับคามผิดทุกลักษณะ ไม่ว่าจะเป็ความผิดฐานใดก็ตาม

อัตราค่าเบี้ยประกันภัยอยู่ระหว่างร้อยละ 5 - 10 ของจำนวนเงินเอาประกันภัย

ระยะเวลาที่ 4 ระยะเวลาประกันภัยตั้งแต่เริ่มคดีจนกว่าคดีจะถึงที่สุด

อัตราค่าเบี้ยประกันภัยอยู่ระหว่าง 5 - 20% ของจำนวนเงินเอาประกันภัย

⁵¹ โปรดดูรายละเอียดอัตราเบี้ยประกันภัย กรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพ ในภาคผนวก จ.

6. ส่วนลดเบี้ยประกันภัย

การให้ส่วนลดเบี้ยประกันภัย เฉพาะกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพหลังกระทำความผิดเท่านั้น ที่มีสิทธิได้รับส่วนลดเบี้ยประกันภัย ดังนี้⁵²

ถ้าหากว่าผู้เอาประกันภัยมีบุคคลมาค้ำประกันต่อบริษัทประกันภัย จะได้รับส่วนลดค่าเบี้ยประกันภัยจำนวนร้อยละ 10 ของเบี้ยประกันภัย

ถ้าหากว่าผู้เอาประกันภัยมีหลักทรัพย์มาวางเป็นประกันร่วม จะได้รับส่วนลดค่าเบี้ยประกันภัยตามสัดส่วนราคาหลักประกัน

7. การคืนเบี้ยประกันภัย

บริษัทประกันภัยจะคืนเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัย ในกรณีดังนี้⁵³

แบบที่ 1 กรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิด

สำหรับกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิด จะมีการคืนเบี้ยประกันภัยกรณีเดียว คือเมื่อผู้เอาประกันภัยเสียชีวิต และในระหว่างระยะเวลาประกันภัยนั้นไม่มีการเรียกร้องให้ประกันตัว โดยบริษัทประกันภัยจะคืนเบี้ยประกันภัยให้แก่ทายาทของผู้เอาประกันภัย ตามอัตราเบี้ยประกันภัยระยะสั้นที่กำหนดในตารางกรมธรรม์ประกันภัย

แบบที่ 2 กรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพหลังกระทำความผิด

สำหรับกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพหลังกระทำความผิดนั้น การคืนเบี้ยประกันภัยจะแบ่งออกเป็น 4 กรณี ดังต่อไปนี้

1. เมื่อเจ้าพนักงานไม่อนุญาตให้ประกันตัว บริษัทประกันภัยจะคืนเบี้ยประกันภัยให้เต็มจำนวน โดยหักค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ 500 บาท หรือ

2. เมื่อเจ้าพนักงานอนุญาตให้ประกันตัว แต่ภายหลังในระหว่างระยะเวลาประกันภัยได้มีคำสั่งถอนหรือยกเลิกการให้ประกันตัว หรือเมื่อผู้เอาประกันภัยไม่ประสงค์ที่จะประกันตัวอีกต่อไป บริษัทประกันภัยจะคืนเบี้ยประกันภัยให้ร้อยละ 20 ของเบี้ยประกันภัย หรือ

3. เมื่อผู้เอาประกันภัยเสียชีวิตในระหว่างระยะเวลาประกันภัยโดยไม่ผิดสัญญาประกันตัว บริษัทประกันภัยจะคืนเบี้ยประกันภัยทั้งหมดให้แก่ทายาทของผู้เอาประกันภัย หรือ

4. เมื่อผู้เอาประกันภัยไม่ผิดสัญญาประกันตัว จนถึงสิ้นสุดระยะเวลาประกันภัย บริษัทประกันภัยจะคืนเบี้ยประกันภัยให้ร้อยละ 20 ของเบี้ยประกันภัย

⁵² สุวัฒน์ ระดมสุทธิกุล. (2546, เดือนตุลาคม-ธันวาคม). “สาระสำคัญการประกันภัยอิสรภาพ.” วารสารประกันภัย, 18, 82. หน้า 3.

⁵³ แหล่งเดิม.

8. การบอกเลิกกรมธรรม์ประกันภัย

การประกันภัยอิสรภาพทั้งสองรูปแบบนี้ ทั้งฝ่ายผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันภัยไม่สามารถจะบอกเลิกกรมธรรม์ประกันภัยในระหว่างระยะเวลาประกันภัย และบริษัทประกันภัยไม่สามารถยกเลิกหนังสือรับรองที่ออกไปแล้วได้⁵⁴

9. การสิ้นสุดบังคับของกรมธรรม์

กรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพจะสิ้นสุดบังคับ ในกรณีต่าง ๆ ดังต่อไปนี้⁵⁵

1. เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาตามที่ระบุไว้ในตารางกรมธรรม์ หรือ
2. เมื่อผู้เอาประกันภัยเสียชีวิต หรือ
3. เมื่อผู้เอาประกันภัยไม่ชำระเบี้ยประกันภัย หรือ
4. เมื่อเจ้าพนักงานมีคำสั่งถอนประกันตัว หรือสัญญาประกันสิ้นสุดลง หรือ
5. เมื่อบริษัทประกันภัยได้ชำระค่าปรับตามสัญญาประกันแล้ว

10. การใช้หนังสือรับรอง⁵⁶

แบบที่ 1 กรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิด

1. กรณีไม่มีการกระทำความผิดในระหว่างระยะเวลาประกันภัย หนังสือรับรองจะสิ้นสุดอายุตามระยะเวลาประกันภัยที่ระบุไว้ในหน้าตารางกรมธรรม์ประกันภัย

2. กรณีมีการกระทำความผิดในระหว่างระยะเวลาประกันภัย ถ้าผู้เอาประกันภัยได้กระทำความผิดในระหว่างระยะเวลาประกันภัย แต่ยังไม่ได้ถูกควบคุมตัว บริษัทประกันภัยจะขยายเวลาการใช้หนังสือรับรองที่แนบท้ายกรมธรรม์ประกันภัยออกไป 1 ปี นับจากวันสิ้นสุดระยะเวลาประกันภัยที่ระบุไว้ในหน้าตารางกรมธรรม์ประกันภัย เพื่อให้ผู้เอาประกันภัยนำไปใช้ประกันตัวในความคิดที่ได้กระทำขึ้นภายในระยะเวลาประกันภัยนั้น และเมื่อหนังสือรับรองได้ใช้เป็นหลักประกันแล้วจะมีผลผูกพันบริษัทจนกว่าคดีจะถึงที่สุด

แบบที่ 2 กรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพหลังกระทำความผิด

หนังสือรับรองจะมีผลผูกพันบริษัทและใช้เป็นหลักประกันสำหรับการประกันตัวในฐานความผิดทางคดีอาญาจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษา (ใช้ได้ต่อเนื่องจนกว่าจะสิ้นสุดระยะเวลาคุ้มครองตามที่ระบุไว้ในกรมธรรม์)⁵⁷

⁵⁴ แหล่งเดิม.

⁵⁵ วรวิติ ทวาทสิน. เล่มเดิม. หน้า 101, 103.

⁵⁶ กรมการประกันภัย. ประชาชนได้อะไรจากการประกันภัยเอื้ออาทร. หน้า 3.

⁵⁷ ดู http://www.doi.go.th/knowledge/liberty_insurance.htm

11. ผลของการที่ผู้เอาประกันภัยพิบัติสัญญาประกัน

หากหลังจากอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวแล้ว ผู้เอาประกันภัยกระทำพิบัติสัญญาโดยหลบหนี หรือไม่ไปพบเจ้าพนักงานตามนัดในระหว่างประกันตัว จนเป็นเหตุให้เจ้าพนักงานมีคำสั่งให้ปรับตามสัญญาประกันตัว บริษัทประกันภัยจะต้องจ่ายค่าปรับ ค่าฤชาธรรมเนียม และค่าเสียหายตามจำนวนเงินที่ได้ออกหนังสือรับรองไว้ต่อเจ้าพนักงาน ภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้รับการแจ้งจากเจ้าพนักงาน และจะไปดำเนินการไต่เบี่ยเอากับผู้เอาประกันภัยภายหลัง และบริษัทมีหน้าที่ต้องติดตามจับกุมตัวผู้เอาประกันภัย ซึ่งเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยดังกล่าวกลับมาสู้คดีต่อไป โดยบริษัทจะไม่ออกหนังสือรับรองให้ใช้ประกันตัวอีกต่อไป

แต่หากผู้เอาประกันภัยกลับ มามอบตัวต่อศาลด้วยตนเอง และยินยอมที่จะชำระค่าปรับตามจำนวนที่เจ้าพนักงานกำหนด หรือตามที่บริษัทได้ชำระไปคืนแก่บริษัท บริษัทก็จะต้องให้ใช้หนังสือรับรองนั้นประกันตัวต่อไป⁵⁸

12. ขั้นตอนการปฏิบัติที่เกี่ยวกับการประกันภัยอิสรภาพ

12.1 การขอซื้อประกัน

ผู้ที่ประสงค์จะซื้อ สามารถซื้อประกันภัยอิสรภาพแบบก่อนหรือหลังกระทำความผิดให้ตนเองหรือซื้อให้ผู้อื่นก็ได้ โดยต้องแสดงบัตรประจำตัวประชาชน และกรอกข้อความจริงลงในแบบฟอร์มคำขอเอาประกันภัยพร้อมลงลายมือชื่อของตนเอง และหากซื้อให้ผู้อื่นจะต้องแสดงบัตรประชาชนของบุคคลนั้นและให้บุคคลนั้นลงลายมือชื่อในช่องผู้เอาประกันภัยด้วย

12.2 การพิจารณารับประกัน

แบบที่ 1 กรมธรรม์ประกันภัยก่อนกระทำความผิด บริษัทจะพิจารณารับประกันโดยเลือกใช้อัตราค่าเบี่ยประกันภัยตามความเหมาะสมของความเสียหาย

แบบที่ 2 กรมธรรม์ประกันภัยหลังกระทำความผิด บริษัทจะพิจารณาความหนักเบาหรือความร้ายแรงของข้อหา และจะพิจารณาความน่าเชื่อถือของผู้เอาประกันภัยว่าเมื่อได้รับการปล่อยชั่วคราวแล้ว ผู้เอาประกันภัยจะไม่หลบหนี หรือหากหลบหนีแล้วก็สามารถจะติดตามจับกุมตัวได้ง่าย เช่น ผู้เอาประกันภัยมีภูมิลำเนาหรือมีอาชีพเป็นหลักแหล่งแน่นอน หรือน่าเชื่อว่าจะมิได้เป็นผู้กระทำความผิดจริง เป็นต้น แต่หากผู้เอาประกันภัยไม่น่าเชื่อถือบริษัทอาจปฏิเสธการรับประกันได้ เว้นแต่ผู้เอาประกันจะมีบุคคลอื่นที่น่าเชื่อถือมาค้ำประกันต่อบริษัท หรือผู้เอาประกันมีหลักทรัพย์อื่นมาใช้ร่วมประกันด้วย บริษัทก็อาจจะพิจารณาคกลงรับประกันภัยได้ทันที และกรณีเช่นนี้ ผู้เอาประกันภัยจะได้รับส่วนลดค่าเบี่ยประกันภัยตามที่กำหนดไว้อีกด้วย

⁵⁸ สุวัฒน์ ระดมสุทธิกุล. เล่มเดิม. หน้า 3-4.

เมื่อบริษัทตกลงรับประกันภัยแล้ว บริษัทจะออกกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพ และออกหนังสือรับรองความรับผิดชอบของบริษัทประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัยตามวงเงินที่ตกลงจะซื้อ เพื่อให้ผู้เอาประกันภัยนำหนังสือรับรองดังกล่าวไปใช้เป็นหลักทรัพย์ในการขอประกันตัวต่อเจ้าพนักงาน และเมื่อบริษัทประกันภัยรับประกันภัยแล้ว บริษัทประกันภัยจะต้องรายงานข้อมูลการรับประกันภัยนั้นให้กรมการประกันภัยทราบทาง www.doi.go.th เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบการรับประกันภัยและเก็บเป็นสถิติการรับประกันภัยได้

12.3 การใช้หนังสือรับรอง

การร้องขอประกันตัว ผู้เอาประกันภัยจะต้องร้องขอประกันตัวเองหรือร้องขอประกันตัวร่วมกับบุคคลอื่น โดยใช้หนังสือรับรองของบริษัทประกันภัยเป็นหลักประกันในการขอประกันตัวดังกล่าว เมื่อได้รับการประกันตัวแล้วจะต้องแจ้งวงเงินประกันให้บริษัททราบโดยเร็ว

13. การดำเนินการเกี่ยวกับการประกันภัยอิสรภาพในปัจจุบัน

แม้ว่าการประกันภัยอิสรภาพจะสามารถทำได้ 2 รูปแบบ คือ กรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิด ซึ่งเป็นกรณีการประกันอิสรภาพผู้เอาประกันภัยไว้ล่วงหน้า และกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพหลังกระทำความผิด ซึ่งเป็นการประกันอิสรภาพภายหลังจากที่ผู้เอาประกันภัยกำลังจะตกหรือตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาแล้ว แต่จากการศึกษาพบว่าตั้งแต่เริ่มดำเนินการมาเมื่อเดือนเมษายน 2547 จนถึงปัจจุบัน (เดือนธันวาคม 2548) นั้น ส่วนใหญ่ถึงประมาณร้อยละ 98 จะเป็นการทำประกันภัยอิสรภาพภายหลังกระทำความผิด กล่าวคือได้มีการทำกรมธรรม์ไปแล้วทั้งสิ้น 59,457 กรมธรรม์ คิดเป็นจำนวนเงินเอาประกันภัย 8,076,325,000 บาท ในขณะที่การทำประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิดมีเพียง 1,169 กรมธรรม์ คิดเป็นจำนวนเงินเอาประกันภัย 254,570,000 บาทเท่านั้น⁵⁹

กรมธรรม์ประกันภัยที่เกี่ยวกับการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย นอกจากจะเป็นแบบกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพดังกล่าวมาแล้ว ยังมีการประกันภัยอิสรภาพอีกรูปแบบหนึ่งที่บริษัทประกันภัยได้ขายมาก่อนหน้านี้แล้ว ซึ่งเรียกกันว่า “การประกันภัยการประกันตัวผู้ขับขี่รถยนต์” ซึ่งบริษัทประกันภัยได้ขายเป็นแบบความคุ้มครองเพิ่มเติม แนบท้ายกรมธรรม์ประกันภัยรถยนต์ภาคสมัครใจ (รย.03)⁶⁰ ซึ่งการประกันตัวผู้ขับขี่รถยนต์แบบนี้ บริษัทประกันภัยสามารถใช้หนังสือรับรองแบบ รล. นี้ เป็นหลักประกันในการขอปล่อยตัวชั่วคราวได้เช่นกัน⁶¹

⁵⁹ ดู สถิติจำนวนกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพและจำนวนเงินเอาประกันภัย ในภาคผนวก ก.

⁶⁰ ดู เอกสารแนบท้ายความคุ้มครองเพิ่มเติม การประกันตัวผู้ขับขี่ (ร.ย.03)

⁶¹ สุวัฒน์ ระดมสุทธิกุล. เล่มเดิม. หน้า 5.

4.2.3 ข้อพิจารณาที่เกี่ยวกับการประกันภัยอิสรภาพ

1. ความชอบด้วยกฎหมายของสัญญาประกันภัยอิสรภาพ

การประกันภัย มีหลักการที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 2 ประการ ได้แก่ หลักการในบทบัญญัติที่ว่าด้วยสัญญาประกันภัย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861⁶² และหลักการประกันภัยสากล เรื่องความเสี่ยงภัย คือ โอกาสที่จะเกิดความเสียหายขึ้น ซึ่งเป็นความเสี่ยงภัยที่ทำให้การชำระหนี้ของฝ่ายผู้รับประกันภัยไม่แน่นอน

สำหรับหลักการที่ว่าด้วยสัญญาประกันภัย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 นั้น มีสาระที่สำคัญ 3 ประการ⁶³ คือ

ประการแรก “บุคคลคนหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทน” ซึ่งหมายความว่า ถ้ามีภัยเกิดขึ้นตามที่กำหนดไว้ ผู้รับประกันภัย (คือบริษัทประกันภัย) จะทดแทนความเสียหายนั้นตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง แต่ไม่เกินจำนวนที่ตกลงกันไว้

สำหรับการประกันภัยอิสรภาพ จะเห็นว่า ในการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น บริษัทประกันภัยจะทำสัญญากับพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล แล้วแต่กรณี โดยใช้หนังสือรับรองความรับผิดชอบที่ทางบริษัทประกันภัยออกให้แก่บุคคลที่ตกลงทำสัญญาประกันภัยอิสรภาพ (ผู้เอาประกันภัย) เป็นสื่อกลางแทนหลักทรัพย์ที่ใช้ประกันตัวในชั้นต่าง ๆ ขึ้นกับว่าเป็นการประกันตัวในชั้นใด โดยมีเงื่อนไขว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะปฏิบัติตามนัดหรือหมายเรียกของหน่วยงานที่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวนั้น และถ้าผิดสัญญาจะชดใช้เงินจำนวนที่ระบุไว้ ดังนั้น การที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มาแสดงตัวตามระยะเวลาที่กำหนด จะถือได้ว่าเป็นความเสียหายที่หน่วยงานที่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวได้รับ ซึ่งบริษัทประกันภัยจะทดแทนความเสียหายนั้นตามวงเงินที่ปรากฏในสัญญาประกัน (ตามหนังสือรับรอง)

ประการที่สอง เป็นเงื่อนไขแห่งการใช้ค่าสินไหมทดแทน เมื่อมีเหตุการณ์ในอนาคตที่ไม่แน่นอนเป็นวินาศภัย กล่าวคือ ผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจหลบหนีไม่มาตามกำหนดนัดที่ระบุไว้ในสัญญาประกัน อันเป็นการแสดงลักษณะไม่แน่นอนของหนี้ทางฝ่ายผู้รับประกันภัยว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนีหรือไม่ ซึ่งถือเป็นการเสี่ยงภัยที่อาจเกิดขึ้นแก่บริษัทประกันภัยที่จะต้องชดใช้เงินตามสัญญาประกันภัยต่อหน่วยงานที่มีคำสั่งในการปล่อยชั่วคราว

⁶² มาตรา 861 บัญญัติว่า “อันว่าสัญญาประกันภัยนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ในกรณีวินาศภัยหากมีขึ้น หรือในเหตุอย่างอื่นในอนาคตตั้งได้ระบุไว้ในสัญญา และในการนี้บุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่า เบี้ยประกันภัย”

⁶³ โปรดดูรายละเอียดในบทที่ 4 หัวข้อที่ 4.1.2 และ หัวข้อที่ 4.1.3 ที่ผ่านมา

ประการที่สาม ที่ว่า “บุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่า เบี้ยประกัน” ซึ่งกรณีนี้เป็นหน้าที่ของผู้เอาประกันภัยที่ซื้อกรมธรรม์ประกันภัยอสรภาพดังกล่าว ที่จะต้องจ่ายเบี้ยประกันให้ แก่บริษัทประกันภัยซึ่งเป็นผู้รับประกันภัย

จะเห็นได้ว่า กรมธรรม์ประกันภัยอสรภาพ หรือกรมธรรม์คุ้มครองการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาดังกล่าว เข้าองค์ประกอบการประกันภัยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 861 และหลักประกันภัยสากลในเรื่องความเสี่ยงภัย

ดังนั้น กรมธรรม์ประกันภัยอสรภาพ จึงเป็นสัญญาประกันภัยโดยชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์ มาตรา 861 นอกจากนี้ การประกันภัยดังกล่าวยังถือเป็นการประกันภัยจำนองตามประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์ มาตรา 887⁶⁴ ซึ่งถือเป็นการประกันวินาศภัยอย่างหนึ่ง ซึ่งมีได้มีวัตถุประสงค์ในการประกันภัยเป็นทรัพย์สินเหมือนกับการประกันวินาศภัยธรรมดา แต่เป็นการประกันภัยความรับผิดซึ่งผู้เอาประกันภัยจะต้องชำระค่าปรับตามสัญญาประกันให้แก่อนายงานที่มีคำสั่งปล่อยชั่วคราว⁶⁵

2. ความเป็นโมฆะกรรมของสัญญาประกันภัยอสรภาพ

นิติกรรมจะต้องเป็นการกระทำโดยชอบด้วยกฎหมาย เพราะถ้าหากเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว แม้ผู้กระทำประสงค์ที่จะให้เกิดผลในทางกฎหมายขึ้น กฎหมายก็จะไม่รับรองให้เกิดผลขึ้นมาเช่นนั้น ซึ่งนิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์ไม่ชอบด้วยกฎหมายและตกเป็นโมฆะคือเสียเปล่าใช้ไม่ได้ นั่น แบ่งออกได้เป็น 3 พวก คือ⁶⁶

- (1) นิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย
- (2) นิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการฝ่าฝืน
- (3) นิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ประชาชน

วัตถุประสงค์ของนิติกรรม คือประโยชน์อันเป็นผลสุดท้ายที่ผู้แสดงเจตนาทำนิติกรรมประสงค์จะให้เกิดขึ้น⁶⁷ หรือความมุ่งหมายในการทำนิติกรรม

⁶⁴ มาตรา 867 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “อันว่าประกันภัยจำนองนั้น คือสัญญาประกันภัยซึ่งผู้รับประกันภัยตกลงว่าจะใช้ค่าสินไหมทดแทนในนามของผู้เอาประกันภัย เพื่อความวินาศภัยอันเกิดขึ้นแก่บุคคลอีกคนหนึ่ง และซึ่งผู้เอาประกันภัยจะต้องรับผิดชอบ”

⁶⁵ วรุฒิ ทวาทสิน. เล่มเดิม. หน้า 95, 102.

⁶⁶ ดู ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150, มาตรา 172

⁶⁷ อัครวิทย์ สุมาวงศ์. (ม.ป.ป.). คู่มือการศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมสัญญา. หน้า 17.

(1) นิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย

เป็นนิติกรรมที่มีความประสงค์ผิดกฎหมาย เช่น สัญญาว่าจ้างฆ่าคน สัญญาให้สินบนแก่เจ้าพนักงาน สัญญาเข้าหุ้นส่วนทำการรับของโจร เป็นต้น⁶⁸

(2) นิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการพ้นวิสัย

หมายถึง การใด ๆ ที่เป็นไปไม่ได้หรือคนทั่วไปไม่สามารถจะทำได้ และต้องเป็นสภาพการณ์อันเป็นพ้นวิสัยในขณะที่ทำนิติกรรม⁶⁹ เช่น สัญญาจะขึ้นไปจับดวงอาทิตย์

(3) นิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

หมายถึง นิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการขัดความสงบเรียบร้อยของประชาชนอย่างหนึ่ง และขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งทั้ง 2 อย่างนี้เมื่อเกี่ยวข้องกับเรื่องสัญญาเคยเรียกกันว่าเป็นสัญญาที่ขัดต่อรัฐประศาสนโยบายและสัญญาอุลามก⁷⁰ ตัวอย่างเช่น ข้อตกลงในการฮั้วหรือสมยอมกันในการประมูลราคา⁷¹ หรือสัญญาที่เป็นการยุยงส่งเสริมให้คนอื่นเป็นความกัน โดยตนไม่มีสิทธิหรือความเกี่ยวพันอย่างหนึ่งอย่างใด⁷²

ความสงบเรียบร้อยของประชาชน หมายถึง กรณีที่เกี่ยวข้องถึงผลประโยชน์ทั่วไปของประเทศชาติหรือประชาชนเป็นส่วนรวม เช่น เรื่องที่เกี่ยวกับความมั่นคงหรือเศรษฐกิจของประเทศ ความสงบเรียบร้อยในสังคม หรือความมั่นคงของสถาบันครอบครัว รวมถึงเรื่องเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย⁷³

ศีลธรรมอันดีของประชาชน หมายถึง ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม ซึ่งอาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้ตามยุคตามสมัยและตามสังคมแต่ละสังคม⁷⁴

⁶⁸ เทพวิฑูร, พระยา (บุญช่วย วณิกกุล). (2545). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรื่อง มาตรการ ว่าด้วยนิติกรรม ระยะเวลา อายุความ บรรพ 1 มาตรา 149-193/35 (ปรับปรุงโดยกำชัย จงจักรพันธ์). หน้า 4.

⁶⁹ แหล่งเดิม. หน้า 5.

⁷⁰ แหล่งเดิม. หน้า 6.

⁷¹ ดู คำพิพากษาฎีกาที่ 2022/2519 (ป) และปัจจุบันมี พ.ร.บ. ว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 กรณีนี้จึงถือเป็นนิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์ต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายด้วย

⁷² ดู คำพิพากษาฎีกาที่ 690/2492, 112/2515, 2978/2528, 191/2539, 6659/2539

⁷³ จี๊ด เศรษฐบุตร. (2524). หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและหนี้ (พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขเพิ่มเติมโดยจิตติ ดิงศภัทย์). หน้า 17. และ อัครวิทย์ สุมาวงศ์. เล่มเดิม. หน้า 29.

⁷⁴ อัครวิทย์ สุมาวงศ์. เล่มเดิม. หน้า 29.

การประกันภัย จัดเป็นกิจการสำคัญที่เกี่ยวกับความปลอดภัยและความผาสุกของประชาชน และมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็นอย่างมาก⁷⁵ เพราะเป็นกิจการที่ต้องใช้เงินทุนมากและเกี่ยวข้องกับประชาชนเป็นจำนวนมาก⁷⁶ สัญญาประกันภัยจึงเป็นสัญญาที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

สำหรับสัญญาประกันภัยอสรภาพ ซึ่งถือว่าเป็นสัญญาประกันภัยค้ำจุนอย่างหนึ่งนั้น⁷⁷ หากได้พิจารณาถึงวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายในการทำสัญญาประกันภัยอสรภาพแล้ว จะเห็นว่า เป็นสัญญาที่ผู้เอาประกันภัยประสงค์จะมีหลักประกันในการขอประกันตัวไว้ล่วงหน้า เนื่องจากตนเองมีความเสี่ยงในการตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีความผิดทางอาญาโดยประมาท⁷⁸ หรือผู้เอาประกันภัยประสงค์จะหาหลักประกันเพื่อนำไปใช้ในการยื่นขอประกันตัวต่อเจ้าพนักงาน ในกรณีที่ตนเองกำลังจะตกหรือตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา⁷⁹

โดยเมื่อประชาชนได้ซื้อประกันภัยอสรภาพแล้ว บริษัทประกันภัยก็จะออกหนังสือรับรองความรับผิดชอบของบริษัทประกันภัยให้ผู้เอาประกันภัยยึดถือไว้ และหากผู้เอาประกันภัยได้กระทำความผิดอาญา และตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างระยะเวลาเอาประกันภัย ผู้เอาประกันภัยสามารถใช้หนังสือรับรองนี้เป็นหลักประกันในการยื่นขอประกันตัวต่อเจ้าพนักงานได้ และบริษัทประกันภัยจะผูกพันตามสัญญาประกัน โดยหากผู้เอาประกันภัยกระทำความผิดสัญญาไม่ไปพบเจ้าพนักงาน หรือหลบหนีไประหว่างปล่อยชั่วคราว จนเป็นเหตุให้ผู้เอาประกันภัยต้องรับผิดชอบตามสัญญาประกันที่ผู้เอาประกันภัยได้ทำไว้ต่อเจ้าพนักงาน บริษัทประกันภัยจะชดใช้ค่าปรับ ค่าฤชาธรรมเนียม และค่าเสียหายตามจำนวนเงินที่กำหนดไว้ในสัญญาประกัน (หนังสือรับรอง) นอกจากนี้ สัญญาประกันภัยอสรภาพ ยังเป็นสัญญาที่จัดให้มีขึ้นตามนโยบายของรัฐบาลอีกด้วย กรณีจึงมิใช่เป็นสัญญาที่มีวัตถุประสงค์ขัดต่อรัฐประศาสนโยบาย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า สัญญาประกันภัยอสรภาพ มิใช่เป็นสัญญาที่มีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย เป็นการพ้นวิสัย หรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้น สัญญาประกันภัยอสรภาพดังกล่าว จึงเป็นสัญญาที่มีผลสมบูรณ์และบังคับได้ตามกฎหมาย และไม่ตกเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์ มาตรา 150 แต่อย่างใด

⁷⁵ ฉาวร ดันตราภรณ์. (2516). ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยประกันภัย. หน้า 4.

⁷⁶ ไชยศ เหมะรัชตะ. เล่มเดิม. หน้า 13.

⁷⁷ คู บทที่ 4 หัวข้อ 4.2.3 ข้อที่ 1 ที่ผ่านมา

⁷⁸ กรณีของกรมธรรม์ประกันภัยอสรภาพก่อนกระทำความผิด

⁷⁹ กรณีของกรมธรรม์ประกันภัยอสรภาพหลังกระทำความผิด

3. การยกข้อต่อสู้เพื่อยกเว้นความรับผิดของบริษัทประกันภัย

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 879⁸⁰ นั้น แม้จะเกิดความเสียหายซึ่งเป็นผลโดยตรงตามปกติจากภัยที่รับเสี่ยง อันถือได้ว่าเกิดวินาศภัยขึ้นตามสัญญาแล้วก็ตาม อาจมีกรณีที่ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิด หากวินาศภัยเกิดเพราะความทุจริตหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เอาประกันภัยหรือของผู้รับประกันภัย ซึ่งหลักในมาตรา 879 นี้ เมื่อนำมาพิจารณากับกรณีการประกันภัยอิสรภาพที่บริษัทประกันภัยเข้ารับเป็นนายประกันให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาแล้ว ทำให้ดูเหมือนว่าการที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเจตนาไม่มาแสดงตัวต่อผู้มีคำสั่งปล่อยชั่วคราวตามระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งเป็นผลให้บริษัทประกันภัยต้องรับผิดตามสัญญาประกันนั้น เป็นกรณีที่วินาศภัยหรือความเสียหายที่เกิดขึ้นตามสัญญานั้น มาจากความทุจริตของผู้เอาประกันภัย เพราะมีเจตนาที่จะหลบหนีการประกันตัว อันจะทำให้บริษัทประกันภัยยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้เพื่อยกเว้นความรับผิดตามมาตรา 879 ได้ก็ตาม

แต่หากได้พิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการเข้าสู่ระบบการประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาของบริษัทประกันภัย จะเห็นว่าบริษัทประกันภัยย่อมทราบเป็นอย่างดีแล้วว่าวินาศภัยหรือความเสียหายที่จะเกิดขึ้นนั้นอาจเกิดจากการกระทำโดยเจตนา คือการหลบหนีการประกันตัวของผู้เอาประกันได้ แต่ก็เป็นสิ่งที่บริษัทประกันภัยได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์สถิติค่าเฉลี่ยของจำนวนความเป็นไปได้ที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีเจตนาหลบหนีการประกัน แล้วนำมาคำนวณค่าเบี้ยประกันภัยเพื่อให้คุ้มกับภัยที่รับเสี่ยงนี้ อันเป็นวิธีปกติในการดำเนินธุรกิจประกันภัย ดังนั้น บริษัทประกันภัยจึงไม่อาจยกข้อต่อสู้ในเรื่องการกระทำให้เกิดวินาศภัยหรือความเสียหายโดยเจตนาของผู้เอาประกันนี้ มาเป็นข้อยกเว้นความรับผิดตามสัญญาประกันภัยตามมาตรา 879 ได้⁸¹

4. ขอบเขตความคุ้มครอง

(1) สัญญาประกันภัยอิสรภาพก่อนมีการกระทำความผิด

ในการทำสัญญาประกันภัยอิสรภาพก่อนมีการกระทำความผิดนี้ บริษัทประกันภัยอาจกำหนดเงื่อนไขการกระทำความผิดอาญาที่จะให้ความคุ้มครองได้ ตามลักษณะของความผิดที่ผู้เอาประกันภัยอาจจะกระทำให้ขึ้นภายหลังการทำสัญญาประกันภัยแล้ว อันได้แก่ การกระทำความผิดโดยเจตนา การกระทำความผิดโดยไม่เจตนา และการกระทำความผิดโดยประมาท

⁸⁰ มาตรา 879 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดในเมื่อความวินาศภัยหรือเหตุอื่นซึ่งได้ระบุไว้ในสัญญานั้น ได้เกิดขึ้นเพราะความทุจริต หรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประกันภัย”

⁸¹ วรวิทย์ ทวาทสิน. เล่มเดิม. หน้า 96, 102.

สำหรับการกระทำความผิดโดยเจตนา นั้น มีข้อสังเกตบางประการ ดังนี้

ประการแรก กรณีที่ผู้เอาประกันภัยหรือผู้ได้รับความคุ้มครอง มีเจตนาที่ทุจริตในการขอทำประกันภัยเพื่อจะได้รับความคุ้มครองตามกรมธรรม์ โดยรู้อยู่ก่อนแล้วว่าจะมีการไปกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น ซึ่งในกรณีเช่นนี้ น่าจะถือว่าสัญญาประกันภัยเป็นโมฆะ และไม่อาจใช้บังคับได้ เนื่องจากสัญญาประกันภัยดังกล่าว มีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน⁸²

ประการที่สอง การยินยอมให้มีการประกันภัยในความผิดที่กระทำโดยเจตนา อาจทำให้ถูกมองได้ว่าเป็นการสนับสนุนหรือส่งเสริมให้มีการกระทำความผิดเพิ่มขึ้น เพราะทำให้ผู้เอาประกันภัยขาดความยับยั้งชั่งใจก่อนที่จะกระทำความผิดอาญา เนื่องจากคิดว่าจะมีการประกันตัวให้ หากต้องถูกควบคุมตัวหรือคุมขังในระหว่างดำเนินคดี

ประการสุดท้าย การเป็นผู้กระทำความผิดโดยเจตนา นี้ ยังหมายความรวมถึง การเป็นตัวการร่วม การเป็นผู้ใช้ หรือการเป็นผู้สนับสนุนการกระทำความผิด ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83, 84 และ 86 ได้ด้วย

ส่วนการกระทำผิดโดยไม่เจตนา ก็มีข้อสังเกตกรณีที่ผู้เอาประกันภัยมีเจตนาไม่สุจริต ตั้งแต่แรก ในการขอทำสัญญาประกันภัยเพื่อจะได้รับความคุ้มครองตามกรมธรรม์ โดยมีเจตนาอยู่ก่อนแล้วว่าจะไปทำร้ายร่างกายบุคคลอื่น และต่อมาหลังจากที่ทำสัญญาประกันภัยแล้วจึงไปทำร้ายบุคคลอื่นจนเป็นเหตุให้ผู้นั้นถึงแก่ความตาย ซึ่งเป็นความผิดฐานฆ่าคนตายโดยไม่เจตนา ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 290 ในกรณีนี้ ก็น่าจะถือว่าสัญญาประกันภัยเป็นโมฆะ เพราะมีวัตถุประสงค์ที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

สำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทนั้น ในปัจจุบัน ก็มีการทำประกันภัยคุ้มครองผู้เอาประกันภัยหรือบุคคลใดซึ่งได้รับอนุญาตให้ขับขีรถยนต์หรือจักรยานยนต์ ที่ต้องถูกควบคุมตัวในคดีอาญา หากเกิดอุบัติเหตุอยู่แล้ว จึงไม่น่าจะมีปัญหาแต่อย่างใด แต่อย่างไรก็ดี ก็มีนักวิชาการบางท่านให้ความเห็นว่า การมีสัญญาประกันภัยอิสรภาพก่อนมีการกระทำความผิดนี้ อาจเป็นการส่งเสริมทางอ้อมให้ผู้เอาประกันภัยขาดความระมัดระวังในการกระทำของตนเอง เนื่องจากคิดว่าจะมีการประกันตัวให้ หากต้องถูกควบคุมตัวหรือคุมขังในระหว่างดำเนินคดี

อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน กรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิด ให้ความคุ้มครองเฉพาะ กรณีที่ผู้เอาประกันภัยถูกดำเนินคดีและถูกควบคุมตัวในคดีอาญาในฐานะความผิดอันเนื่องมาจากการกระทำโดยประมาท ซึ่งได้กระทำในระยะเวลาประกันภัยเท่านั้น

⁸² ดู ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150

(2) สัญญาประกันภัยอิสรภาพหลังมีการกระทำความผิด

เป็นกรณีที่มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นแล้ว ผู้ที่ประสงค์จะเอาประกันภัยถูกต้องสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิดนั้น และกำลังจะถูกหรือถูกควบคุมตัวหรือถูกคุมขัง โดยพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล แล้วแต่กรณี จึงซื้อกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพ เพื่อจะนำหนังสือรับรองของบริษัทประกันภัย ไปใช้ยื่นขอประกันตัวต่อเจ้าพนักงาน⁸³

ฉะนั้น การพิจารณาการคุ้มครองผู้เอาประกันภัยในกรณีนี้ จะแตกต่างจากกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนมีการกระทำความผิด อันเป็นการประกันอิสรภาพไว้ล่วงหน้า กล่าวคือ ความคุ้มครองของกรมธรรม์ประเภทนี้จะคุ้มครองเฉพาะความผิดที่ผู้เอาประกันภัยถูกหรือจะถูกควบคุมตัวหรือคุมขังเท่านั้น ซึ่งความผิดดังกล่าวอาจมิได้ทั้งความผิดที่เกิดจากการกระทำโดยเจตนา ไม่เจตนา และประมาท

ดังนั้น หลักในการพิจารณาของบริษัทประกันภัยสำหรับสัญญาประกันภัยอิสรภาพประเภทนี้ จึงไม่ใช่การพิจารณาว่าจะกำหนดขอบเขตการคุ้มครองประเภทความผิดแค่ไหนเพียงใด แต่จะพิจารณาว่าจะรับประกันภัยความผิดที่เอาประกันภัยหรือไม่ ซึ่งกรณีนี้ อาจต้องพิจารณาถึงความรุนแรงของการกระทำความผิด หรือความน่าเชื่อถือของผู้เอาประกันภัย และระดับความเสียหายที่ผู้เอาประกันภัยจะหลบหนีการประกันตัว รวมทั้งผู้ค้ำประกันหรือหลักประกันอื่น ๆ ที่จะทำให้บริษัทประกันภัยมั่นใจได้ว่าผู้เอาประกันภัยนั้นจะไม่หลบหนีประกัน เป็นต้น⁸⁴

5. ข้อพิจารณาในการกำหนดอัตราเบี้ยประกัน

หลักเกณฑ์การคำนวณอัตราเบี้ยประกันภัยของกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพ ทั้งกรณีก่อนมีการกระทำความผิดและหลังมีการกระทำความผิดจะคล้ายคลึงกัน คือดูที่ผู้เอาประกันภัยว่ามีลักษณะความเสียหายสูงหรือไม่ หากมีความเสียหายสูง ก็จะใช้อัตราเบี้ยประกันสูง หากมีความเสียหายต่ำ ก็จะใช้อัตราเบี้ยประกันต่ำ⁸⁵

แต่อย่างไรก็ดี การกำหนดอัตราเบี้ยประกันภัยของกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพก่อนกระทำความผิดย่อมต้องต่ำกว่าอัตราเบี้ยประกันภัยของกรมธรรม์ประกันภัยอิสรภาพหลังกระทำความผิด เพราะมีอัตราเสี่ยงน้อยกว่า เนื่องจากยังไม่เป็นที่แน่นอนว่าผู้เอาประกันภัยจะไปกระทำความผิดภายหลังจากซื้อกรมธรรม์ประกันภัยหรือไม่⁸⁶

⁸³ สุวัฒน์ ระดมสุทธิกุล. เล่มเดิม. หน้า 2.

⁸⁴ วรวิภา ฑาวาทสิน. เล่มเดิม. หน้า 102.

⁸⁵ แหล่งเดิม. หน้า 99-100.

⁸⁶ แหล่งเดิม. หน้า 102.

ซึ่งการวัดความเสี่ยงภัยสำหรับการประกันตัวในคดีอาญาว่ามีความเสี่ยงภัยสูงหรือต่ำนั้น อาจพิจารณาได้จากลักษณะตัวผู้เอาประกันภัย โดยหากผู้เอาประกันภัยมีพฤติกรรมเป็นผู้รับจ้าง หรือยังชีพอยู่ด้วยการกระทำที่ไม่ถูกต้องกฎหมายหรือศีลธรรม เช่น เป็นนักเลง หรือนักการพนัน ก็ถือว่าเป็นผู้มีความเสี่ยงสูง แต่ถ้าหากเป็นคนที่มีความมั่นคงในหน้าที่การงานมั่นคง มีชื่อเสียง มีฐานะดี หรือมีที่อยู่เป็นหลักแหล่งมั่นคง ถือว่ามีความเสี่ยงต่ำ เป็นต้น หรืออาจพิจารณาจากลักษณะความรุนแรงของการกระทำความผิด โดยหากเป็นความผิดที่มีอัตราโทษสูง ถือว่ามีความเสี่ยงสูง แต่หากเป็นความผิดที่มีอัตราโทษต่ำ ก็ถือว่ามีความเสี่ยงต่ำ

นอกจากนี้ การกำหนดอัตราเบี้ยประกันภัยสำหรับกรมธรรม์ประกันภัยอสรภาพหลังกระทำความผิด ยังขึ้นอยู่กับระยะเวลาความเสี่ยงภัยที่ผู้รับประกันภัยจะต้องรับภาระตลอดระยะเวลาประกันตัวผู้เอาประกันภัยด้วย อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการดำเนินคดีของศาลนั้น อาจมีการดำเนินคดีเพียงศาลเดียวหรือทั้งสามศาล จนถึงศาลฎีกา และในแต่ละชั้นศาลก็ยังไม่เป็นการแน่นอนว่าจำเลยจะถูกพิพากษาลงโทษหรือยกฟ้อง ดังนั้น วิธีการคำนวณเบี้ยประกันภัยของกรมธรรม์ประเภทนี้ จึงต้องคำนวณเฉพาะในแต่ละชั้นศาล เพื่อมิให้จำเลยต้องรับภาระเสียเบี้ยประกันภัยสูงเกินไป แต่หากจำเลยต้องการความคุ้มครองตลอดระยะเวลาการดำเนินคดีไปจนกว่าคดีจะถึงที่สุด ก็สามารถกระทำได้ โดยคิดเบี้ยประกันภัยในอีกอัตราหนึ่ง⁸⁷

สำหรับการกำหนดอัตราเบี้ยประกันภัยของกรมธรรม์ประกันภัยอสรภาพก่อนกระทำความผิด อยู่ในอัตราที่ไม่เกิน 1 % ของจำนวนเงินเอาประกันนั้น มีที่มาจากอัตราเบี้ยประกันภัยการประกันตัวผู้จับขังในการประกันภัยรถยนต์ คือ 0.5 % แต่ได้ปรับอัตราเบี้ยประกันภัยให้สูงขึ้นเนื่องจากกรมธรรม์ประกันภัยอสรภาพนี้ เป็นกรมธรรม์ที่ให้ความคุ้มครองกว้างกว่าการประกันตัวผู้จับขัง โดยให้ความคุ้มครองการกระทำโดยประมาทในทุกกรณีของผู้เอาประกันภัย นอกเหนือจากการจับขังรถยนต์คันที่เอาประกันภัยด้วย และยังคุ้มครองถึงความผิดโดยประมาทในลักษณะอื่น ๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับรถยนต์แต่อย่างใดด้วย

ส่วนอัตราเบี้ยประกันภัยของกรมธรรม์ประกันภัยอสรภาพหลังกระทำความผิดที่มีการกำหนดในอัตรา 5 - 20 % ของจำนวนเงินเอาประกัน ตามลักษณะของความผิดและช่วงระยะเวลาที่คุ้มครองนั้น พิจารณาโดยอิงจากค่าบริการการประกอบธุรกิจการให้ประกันตัวในต่างประเทศที่คิดค่าบริการประมาณ 10 % และจากอัตราค่าธรรมเนียมการเช่าหลักทรัพย์ประกัน โดยทั่วไปของนายประกันอาชีพ ที่เรียกเก็บจากผู้เช่าประมาณ 20 %⁸⁸

⁸⁷ แหล่งเดิม. หน้า 100-103.

⁸⁸ โปรดดูรายละเอียดในอัตราเบี้ยประกันภัย กรมธรรม์ประกันภัยอสรภาพ ในภาคผนวก จ.

6. ความเป็นผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องของบริษัทประกันภัย

สำหรับการยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 106 บัญญัติให้แต่เฉพาะผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องเท่านั้น ที่จะมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวและเข้าเป็นนายประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยได้

ซึ่งในอดีตที่ผ่านมา ศาลมักจะตีความ คำว่า “ผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้อง” ให้มีความหมายกว้าง โดยคำนึงถึงสิทธิประโยชน์ของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะได้รับการปล่อยชั่วคราวในระหว่างถูกดำเนินคดีอาญา ทั้งเมื่อพิจารณาจากถ้อยคำตามระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว พ.ศ. 2545 ข้อ 7.1 ซึ่งเป็นเรื่องการใช้บุคคลเป็นประกันหรือหลักประกันแล้ว ระเบียบ ฯ ข้อนี้ กำหนดให้บุคคลผู้ขอประกันจะต้องเป็นผู้มีความสัมพันธ์กับผู้ต้องหาหรือจำเลย เช่น เป็นบุพการี ผู้สืบสันดาน สามีภริยา ญาติพี่น้อง ผู้บังคับบัญชา นายจ้าง บุคคลที่เกี่ยวข้องกัน โดยทางสมรส หรือบุคคลที่ศาลเห็นว่ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเหมือนเป็นญาติพี่น้อง หรือมีความสัมพันธ์ในทางอื่นที่ศาลเห็นสมควรให้ประกันได้⁸⁹ ซึ่งเป็นการตีความคำว่าผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 106 นั้นเอง

ทั้งในทางปฏิบัติ บางศาลก็ยินยอมให้บุคคลอื่นซึ่งเรียกว่า “นายประกันอาชีพ” ยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวและเข้าเป็นนายประกันให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ โดยถือว่าเป็นผู้มีความสัมพันธ์ในทางอื่นที่ศาลเห็นสมควรให้ประกันได้ เพราะเห็นว่ายังมีความจำเป็นแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ยากจนที่จะได้รับโอกาสประกันตัวในระหว่างถูกดำเนินคดี แต่ก็มีมาตรการในการควบคุมการดำเนินการของนายประกันอาชีพ เพื่อไม่ให้เกิดความเรียบร้อยในศาล แต่บางศาลที่นายประกันอาชีพมีพฤติการณ์ในทางมิชอบเอาไรด์เอาเปรียบประชาชน ศาลก็ไม่ยินยอมให้นายประกันอาชีพยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราว โดยถือว่าไม่ใช่ผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาหรือจำเลย อันเป็นการตีความถ้อยคำตามมาตรา 106 ให้แคบลง

สำหรับการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยบริษัทประกันภัยนั้น หากมองว่าเป็นมาตรการหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดจากนายประกันอาชีพ และเพื่อช่วยเหลือสร้างความเสมอภาคให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ยากจน ก็น่าจะยอมรับให้บริษัทประกันภัยสามารถยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวโดยเข้ามาทำหน้าที่เป็นนายประกันตามสัญญาประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ โดยถือว่าเป็นผู้มีความสัมพันธ์ในทางอื่นที่ศาลเห็นสมควรให้ประกันได้ และเป็นผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาหรือจำเลยตามบทบัญญัติของมาตรา 106

⁸⁹ ดู ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกัน ในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2548 ข้อ 11.1

7. การใช้หนังสือรับรองของบริษัทประกันภัยเป็นหลักประกันในการประกัน

การปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น กฎหมายให้ทำได้โดยไม่ต้องมีประกัน หรือมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกัน⁹⁰ เว้นแต่ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 5 ปีขึ้นไป ผู้ถูกปล่อยชั่วคราวต้องมีประกัน และจะมีหลักประกันด้วยหรือไม่ก็ได้⁹¹ ส่วนในคดีอย่างอื่นนั้นจะปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันเลยก็ได้⁹² และการเรียกประกันหรือหลักประกันก็จะเรียกจนเกินควรแก่กรณีมิได้⁹³ ทั้งนี้ โดยให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวงหรือข้อบังคับของประธานศาลฎีกา แล้วแต่กรณี⁹⁴

สำหรับในเรื่องหลักประกันนั้น ตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกัน ในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2548 ข้อ 10 และระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ในหมวดที่ 2 ส่วนที่ 1 ข้อ 33 ได้กำหนดให้หลักทรัพย์ใดใช้เป็นหลักประกันได้บ้าง เช่น ที่ดินมีโฉนด ที่ดินมีหนังสือรับรองการทำประโยชน์⁹⁵ หรือหลักทรัพย์มีค่าอย่างอื่นที่กำหนดราคามูลค่าที่แน่นอนได้ อันได้แก่ พันธบัตรรัฐบาล สลากออมสิน ใบรับฝากประจำของธนาคาร ตัวแลกเงินที่ธนาคารเป็นผู้จ่ายและธนาคารผู้จ่ายได้รับรองตลอดไปแล้ว ตัวสัญญาใช้เงินที่ธนาคารเป็นผู้ออกตัว เช็คที่ธนาคารเป็นผู้สั่งจ่ายหรือรับรองซึ่งสามารถเรียกเก็บเงินได้ในวันที่ทำสัญญาประกัน หนังสือค้ำประกันของธนาคาร (Bank Guarantee) เพื่อชำระเบี้ยปรับแทนในกรณีผิดสัญญาประกัน นอกจากนี้ยังรวมถึงหนังสือรับรองของบริษัทประกันภัย ที่รับรองว่าจะชำระเงินตามจำนวนที่ระบุในสัญญาประกันแทนผู้ประกัน ในกรณีผิดสัญญาประกันด้วย⁹⁶ ทั้งนี้ ก็เพื่อเป็นการรองรับมาตรการการนำบริษัทประกันภัยเข้าสู่ระบบการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา หรือระบบการประกันภัยอิสระภาพนั่นเอง

⁹⁰ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 106 วรรคหนึ่ง และ มาตรา 110 วรรคสอง

⁹¹ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 110 วรรคหนึ่ง

⁹² ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 110 วรรคสอง

⁹³ ดู รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 239 วรรคหนึ่ง

⁹⁴ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 110 วรรคสาม

⁹⁵ ดู ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกัน ในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2548 ข้อ 10.1

⁹⁶ ดู ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกัน ในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2548 ข้อ 10.2 และ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 หมวดที่ 2 ส่วนที่ 1 ข้อ 33

4.3 วิเคราะห์ความเหมาะสมของระบบการประกันภัยอิสรภาพ

การนำระบบการประกันภัยอิสรภาพมาใช้ในระบบการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา มีแนวความคิดมาจากศาลยุติธรรมที่ต้องการจะจัดระบบการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยเห็นว่ามาตรการดังกล่าวนี้จะช่วยแก้ไขปัญหากับพฤติการณ์ในทางมิชอบของนายประกันอาชีพที่มักใช้วิธีการหลอกลวงเอารัดเอาเปรียบผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ยากจนได้ และช่วยสร้างความเสมอภาคให้กับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ยากจน ทำให้บุคคลเหล่านั้นมีโอกาสได้รับการปล่อยชั่วคราวมากขึ้น และยังทำให้ระบบงานปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยมีมาตรฐานยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย⁹⁷ กล่าวคือ ศาลจะได้ประโยชน์จากการที่ไม่ต้องเสียเวลาวิเคราะห์หลักประกันว่าน่าเชื่อถือหรือไม่ เพราะสามารถเชื่อมั่นหลักประกันของระบบประกันภัยได้ และเมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนี ก็สามารถบังคับตามหนังสือรับรองของบริษัทประกันภัยได้โดยสะดวก ส่วนประชาชนก็ได้ประโยชน์ด้วย เนื่องจากในปัจจุบันการเข้าโจนจากนายประกันอาชีพจะต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงมาก และบางครั้งอาจถูกขูดรีด คดโกงหรือหลอกลวง แต่ถ้าใช้ระบบการประกันภัยอิสรภาพ ประชาชนก็จะเสียค่าใช้จ่ายที่ถูกลง เพราะบริษัทประกันภัยคิดค่าบริการเป็นเบี้ยประกันในอัตราที่ต่ำกว่า นอกจากนี้ธุรกิจประกันภัยเองก็ได้ประโยชน์ด้วย เนื่องจากจะเป็นธุรกิจตัวใหม่ ที่ทำรายได้ให้กับบริษัทประกันภัยอีกทางหนึ่ง⁹⁸

ซึ่งจากการศึกษาแม้ว่าระบบการประกันภัยอิสรภาพหรือระบบการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยบริษัทประกันภัย ที่ประเทศไทยเริ่มนำมาใช้ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2547 นั้น จะสามารถนำมาใช้ในคดีอาญาได้โดยชอบด้วยกฎหมาย เพราะเข้าองค์ประกอบของการประกันภัยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 861 และหลักประกันภัยสากลในเรื่องความเสียหายโดยบริษัทประกันภัยไม่อาจอ้างข้อต่อสู้ตามมาตรา 879 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปฏิเสธความรับผิดชอบได้ ประกอบกับข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกัน ในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2548 ข้อ 10.2 และระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 หมวดที่ 2 ส่วนที่ 1 ข้อ 33 ก็ได้กำหนดให้สามารถใช้หนังสือรับรองของบริษัทประกันภัย เพื่อชำระเบี้ยปรับแทนในกรณีผิดสัญญาประกัน เป็นหลักทรัพย์ในการยื่นขอประกันตัวต่อเจ้าพนักงานได้ก็ตาม⁹⁹

⁹⁷ โปรดดูรายละเอียดในบทที่ 4 หัวข้อที่ 4.2.1 ที่ผ่านมา

⁹⁸ วรวุฒิ ทวาทสิน. เล่มเดิม. หน้า 93-109.

⁹⁹ โปรดดูรายละเอียดในบทที่ 4 หัวข้อที่ 4.2.3 ที่ผ่านมา

และแม้ระบบการประกันภัยอสรภาพนี้ จะคล้ายกับว่าเป็นระบบที่เป็นประโยชน์กับ ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ยากจน เนื่องจากบริษัทประกันภัยคิดค่าบริการเป็นเบี้ยประกันในอัตรา 5-20 % ของจำนวนเงินเอาประกัน ซึ่งต่ำกว่าอัตราค่าธรรมเนียมการเช่าหลักทรัพย์ประกันโดยทั่วไปของ นายประกันอาชีพ ที่เรียกเก็บจากผู้เช่าประมาณ 20 % และเป็นระบบที่ทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ ยากจนสามารถเข้าถึงแหล่งที่เป็นหลักประกันนี้ได้อย่างเป็นระบบขึ้นก็ตาม

แต่หากได้พิจารณาและวิเคราะห์ถึงปัญหาข้อขัดข้องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราว ไม่ว่าจะ เป็นปัญหาในการกำหนดวงเงินประกัน ปัญหาในการพิจารณาและตีราคาหลักประกัน หรือปัญหาการบังคับคดีหลังพิคสัญญาระกัน ตลอดจนปัญหาเกี่ยวกับพฤติการณ์ในทางมิชอบ ของนายประกันอาชีพแล้ว จะพบว่าปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ มีสาเหตุที่แท้จริงมาจากทางปฏิบัติในการ ปล่อยชั่วคราวที่ผิดหลักการของกฎหมายของเจ้าพนักงานและศาลส่วนใหญ่ ที่มีได้พิจารณากันถึง ความจำเป็นในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ แต่ไปมุ่งเน้นความสำคัญของการปล่อยชั่วคราวกัน ที่หลักประกันอย่างมาก ทั้งที่ตามกฎหมายแล้วหาได้เรียกร้องหลักประกันไม่ ก่อให้เกิดความไม่ เสมอภาคให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ต่างกัน ทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ ยากจนและไม่สามารถหาหลักทรัพย์มาประกันตัวได้ต้องถูกคุมขังไว้ เป็นเหตุให้ผู้ต้องหาหรือ จำเลยจำนวนมากที่ไม่สามารถพึ่งใครอื่นได้ ต้องพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้ได้เสรีภาพกลับคืนมา แม้จะเป็นการชั่วคราวก็ตามที กรณีจึงทำให้เกิดช่องว่างที่ผิดหลักการของกฎหมายที่เปิดโอกาสให้ “นายประกันอาชีพ” แทรกตัวเข้ามาทำมาหากินกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และแสวงหา ประโยชน์โดยมิชอบและเกินสมควรบนความทุกข์ของผู้ต้องหาและจำเลย นอกจากนี้ผลประโยชน์ มากมายมหาศาลที่เกิดขึ้นจากการเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น ยังนำไปสู่ ปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบของบุคคลในกระบวนการยุติธรรม สร้างความเสียหายและ ความเสื่อมเสียแก่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา¹⁰⁰

ฉะนั้น ตราบไคที่เจ้าพนักงานและศาลส่วนใหญ่ยังปฏิบัติผิดหลักการของกฎหมายอยู่ ย่อมไม่มีทางที่จะขจัดปัญหาข้อขัดข้องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราว รวมทั้งปัญหาที่เกิดจาก นายประกันอาชีพให้หมดไปได้อย่างแท้จริง

อีกทั้งเมื่อได้พิจารณาถึงทางปฏิบัติของระบบการประกันภัยอสรภาพ ซึ่งส่วนใหญ่ถึง ประมาณร้อยละ 98 จะเป็นการประกันภัยอสรภาพภายหลังการกระทำความผิดดั่งที่ได้กล่าวมาแล้ว บริษัทประกันภัยก็มักจะกำหนดให้ผู้เอาประกันภัยซึ่งก็คือผู้ต้องหาหรือจำเลย ต้องหาบุคคลมาทำ สัญญาค้ำประกันความรับผิดชอบกับบริษัทประกันภัยว่า หากผู้ต้องหาหรือจำเลยได้หลบหนีระหว่าง

¹⁰⁰ โปรดดูรายละเอียดในบทที่ 3 หัวข้อที่ 3.2 ที่ผ่านมา

ประกันตัว หรือไม่ไปพบพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ศาล หรือผู้มีอำนาจปล่อยชั่วคราว ตามกำหนดนัด จนเป็นเหตุให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ศาล หรือผู้มีอำนาจปล่อยชั่วคราว สั่งบังคับตามสัญญาประกันตัวแล้ว ผู้ค้ำประกันยินยอมจะชำระเงินค่าปรับคืนแก่บริษัทประกันภัย¹⁰¹ หรือมิฉะนั้นผู้ที่เอาประกันภัยก็ต้องการหลักทรัพย์หรือหลักประกันอื่น ๆ มาวางเป็นประกันร่วมต่อบริษัทประกันภัย ซึ่งก็หมายความว่าทางปฏิบัติของระบบประกันภัยอิสรภาพนั้น บริษัทประกันภัยได้รับค่าตอบแทนเป็นเบี้ยประกันภัย แต่ในความเป็นจริงแล้วกลับไม่ต้องรับผิดชอบตามสัญญาประกันแต่อย่างใดเลย เพียงแต่มีหน้าที่ต้องสำรองจ่ายค่าปรับให้เจ้าพนักงานหรือศาลไปก่อนเท่านั้น เพราะเมื่อบริษัทประกันภัยจ่ายค่าปรับตามหนังสือรับรองให้แก่เจ้าพนักงานหรือศาลไปแล้ว บริษัทประกันภัยก็สามารถที่จะไปดำเนินการไล่เบี้ยบังคับเอากับผู้ค้ำประกันหรือจากหลักทรัพย์หรือหลักประกันของผู้เอาประกันภัยในภายหลังได้

ในขณะที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ยากจน ซึ่งโดยปกติแล้วก็มักจะไม่มียหลักประกันและไม่สามารถจะพึ่งพาใครอื่นได้ ต้องลำบากเพิ่มขึ้นไปอีก เพราะนอกจากที่จะต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นค่าเบี้ยประกันภัยให้กับบริษัทประกันภัยในอัตราร้อยละ 5 – 20 แล้ว ยังจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการที่จะต้องไปวิ่งเต้นหาบุคคลมาเป็นผู้ค้ำประกันกับบริษัทประกันภัย หรือในการไปหาหลักทรัพย์หรือหลักประกันอื่น ๆ มาวางเป็นประกันร่วมต่อบริษัทประกันภัยอีกด้วย ซึ่งต่อไปในอนาคตก็อาจจะทำให้เกิดเป็นธุรกิจตัวใหม่ในการรับเป็นผู้ค้ำประกันให้กับผู้ต้องหาหรือจำเลย หรือธุรกิจให้เช่าหลักทรัพย์ประกัน ที่คล้าย ๆ กันกับระบบ “นายประกันอาชีพ” ขึ้นได้ เพียงแต่แทนที่ผู้ค้ำประกันจะต้องไปทำสัญญาประกันกับรัฐคือเจ้าพนักงานหรือศาล ก็เปลี่ยนเป็นการมาทำสัญญาค้ำประกันกับเอกชนซึ่งก็คือบริษัทประกันภัยต่าง ๆ แทน

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าระบบการประกันภัยอิสรภาพเป็นระบบที่เป็นประโยชน์หรืออำนวยความสะดวกให้กับรัฐคือเจ้าพนักงานหรือศาล และบริษัทประกันภัย มากกว่าที่จะเป็นการช่วยเหลือหรือแบ่งเบาภาระให้กับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ยากจน ทั้งนี้ผู้ที่น่าจะได้รับประโยชน์หรือความสะดวกจากระบบการประกันภัยอิสรภาพดังกล่าวนี้ น่าจะได้แก่บริษัทประกันภัยที่จะมีรายได้จากธุรกิจตัวใหม่มากขึ้น และเจ้าพนักงานหรือศาลที่ไม่ต้องมาเสียเวลาในการวิเคราะห์หลักประกันว่าน่าเชื่อถือหรือไม่ เพราะสามารถเชื่อมั่นหลักประกันของระบบประกันภัยได้ และเมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนี ก็สามารถบังคับตามหนังสือค้ำประกันของบริษัทประกันภัยได้สะดวก แต่ในขณะที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ยากจนนั้น แทบจะไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย นอกจากการที่สามารถจะเข้าถึงแหล่งที่เป็นหลักประกันนี้ได้อย่างเป็นระบบขึ้นเท่านั้น

¹⁰¹ โปรดดูรายละเอียดหนังสือค้ำประกัน ในภาคผนวก จ.

การประกันภัยอิสรภาพหรือที่เรียกว่า “ประกันภัยแบบเอ้ออาทร” ซึ่งเป็นเสมือนการเปลี่ยนระบบ “นายประกันอาชีพ” ซึ่งแต่ก่อนเป็นบุคคลธรรมดาหรือกลุ่มบุคคลมาเป็นนิติบุคคลคือบริษัทประกันภัยแทน จึงเป็นเพียงนโยบายที่สร้างความร่ำรวยเพิ่มเติมให้แก่บริษัทประกันภัยบนพื้นฐานของความไม่ถูกต้องโดยแท้ หากเป็นช่วยเหลือผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ยากจนอย่างแท้จริงแต่ประการใด เพราะหากเจ้าพนักงานและศาลจะได้ปฏิบัติตามหลักการของกฎหมายในเรื่องของการปล่อยชั่วคราว โดยพิจารณากันถึงความจำเป็นในการเอาตัวบุคคลมาไว้ในอำนาจรัฐมากกว่าการไปมุ่งเน้นความสำคัญของการปล่อยชั่วคราวกันที่หลักประกันอย่างมากแล้ว แม้ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะยากจนและไม่มีหลักประกันก็ตาม แต่เมื่อในกรณีนั้น ๆ ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเอาตัวบุคคลผู้นั้นมาไว้ในอำนาจรัฐเสียแล้ว เจ้าพนักงานหรือศาลก็ชอบที่จะสั่งปล่อยชั่วคราวผู้นั้นไป ผลก็คือผู้ต้องหาหรือจำเลยเหล่านั้น ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องไปเสียเงินหรือค่าใช้จ่ายใด ๆ ให้แก่นายประกันอาชีพหรือบริษัทประกันภัยแต่อย่างใดเลย

ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า นโยบายการนำบริษัทประกันภัยเข้าสู่ระบบประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา หรือการนำระบบประกันภัยอิสรภาพมาใช้ในคดีอาญา น่าจะเป็นวิธีการแก้ปัญหาที่ไม่ถูกต้องทั้งในแง่ของหลักการและเหตุผล เพราะนอกจากจะไม่ได้ช่วยสร้างความเสมอภาคให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ต่างกัน หรือช่วยในการแก้ไขปัญหานายประกันอาชีพได้อย่างแท้จริงแล้ว ยังเป็นการสร้างปัญหาใหม่ขึ้น และมีผลเท่ากับเป็นการส่งเสริมทางปฏิบัติที่ผิดหลักกฎหมายของเจ้าพนักงานและศาลที่ยังคงมีอยู่อีกด้วย อันเป็นการเพิ่มความทุกข์ยากให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ยากจนเข้าไปอีกด้วย